

The Caring Thinking Components in Selected Iranian Stories for the Age Group “C”

Jaber Eftekhari¹ , Reza-Ali Nowrozi²
Mehrnosh Hedayati³

This study is derived from the doctoral dissertation in Philosophy of Education at the University of Isfahan, titled: “A Comparative Study of Iranian and Foreign Stories Through the Lens of Caring Thinking and Their Effectiveness on Primary School Students.”

1. Ph.D. Student in Philosophy of Education, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Iran.

JaberEftekhari@edu.ui.ac.ir

2. Corresponding Author: Associate Professor, Educational Sciences Department, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Iran.

r.norouzi@edu.ui.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Psychology and Counseling, Research Institute of Ethics and Education, Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran.

mehrnoshhedayati@yahoo.com

Received: 2025/01/08; Accepted 2025/07/20

Extended Abstract

Introduction and Objectives: In today’s rapidly evolving world, technological and cultural shifts have profoundly transformed societal values, creating new ethical and cognitive challenges for children. This underscores the need to revise educational approaches to better prepare them for the complex moral and social dilemmas they will encounter. Caring thinking, as conceptualized by Matthew Lipman, blends rational reasoning with emotional and value-based considerations, promoting decisions that are rooted in both logic and empathy.

While global P4C (Philosophy for Children) programs often rely on translated stories, Iranian children’s literature—rooted in rich cultural and philosophical heritage—offers a unique opportunity to foster caring thinking in a localized context. This study evaluates the presence and quality of five key components of caring thinking—value-based, emotional, normative, active, and empathetic—in selected Iranian stories for age group “C” (9–12 years), assessing their potential to support the goals of P4C.

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education (EDU)

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

Method: This study employs a qualitative approach, utilizing deductive content analysis based on Mayring's framework (2000), to systematically evaluate selected Iranian children's stories. The data analysis employs a descriptive–interpretive method, combining precise textual descriptions with structured interpretation to reveal the presence and quality of caring thinking components.

The research corpus consists of Iranian children's stories targeted at age group "C" (9–12 years), purposefully selected based on criteria such as high reprint frequency, philosophical themes (e.g., justice, freedom, responsibility), inquiry-based narrative structure, diversity of authors and publishers, and recognition through literary awards. The selected titles include: *If the Snowmen Don't Melt*, *An Umbrella with White Butterflies*, *Why Do Kites Forget Everything?*, *Two Planets*, *The Most Beautiful Song*, *Goodnight Commander*, *Sara*, *Apple Jam*, and *the River*, *The Dove and the Clock*, *Where Is the Coal Mine?*, and *The Little Black Fish*.

Units of analysis included sentences, paragraphs, and entire stories. Each paragraph was treated as a semantic unit, while the whole story served as the contextual unit. The analysis focused on Lipman's five components of caring thinking:

- Value-based thinking (e.g., respect, intrinsic worth)
- Emotional thinking (e.g., emotional regulation, prosocial behavior)
- Normative thinking (e.g., comparing reality with ideals)
- Active thinking (e.g., taking action for the common good)
- Empathetic thinking (e.g., understanding others' perspectives)

Findings: The results reveal that components of caring thinking are deeply embedded in the selected Iranian children's stories and significantly contribute to character development and the transmission of ethical and social messages.

- Active Thinking emerged as the most prominent component, with 52 instances. It reflects purposeful actions by characters aimed at achieving individual and collective goals. For example, in *If the Snowmen Don't Melt*, children's collaborative efforts to build a snowman illustrate teamwork and responsibility. In *Goodnight Commander*, the protagonist's transformation from a state of revenge to one of compassion and empathy represents a pivotal moral shift.
- Emotional Thinking was identified in 49 instances, playing a vital role in enhancing self-awareness and interpersonal relationships. In *Where Is the Coal Mine?*, the emotional bond between a girl and her father drives the narrative's central quest.
- Normative Thinking appears in stories such as *The Dove and the Clock*, where characters challenge societal expectations, and in *If the Snowmen Don't Melt*, where collective goals align with social norms.
- Empathetic Thinking, with 33 instances, promotes understanding of others' perspectives. This is evident in *Sara*, *Apple Jam*, and *the River*, where the protagonist's desire to please her mother reflects empathy, and in *The Little Black Fish*, where the hero strives for the common good.
- Value-Based Thinking, though less frequent, plays a meaningful role in guiding ethical choices through respect for family and cultural traditions, as seen in *If the Snowmen Don't Melt* and *Sara*, *Apple Jam*, and *the River*.

Quantitatively, *If the Snowmen Don't Melt* demonstrated the highest level of caring thinking (25 instances), followed by *Goodnight Commander* (23) and *Where Is the Coal Mine?* (22). In contrast, *Why Do Kites Forget Everything?*, *Two Planets*, and *The Dove and the Clock* showed the lowest presence of caring thinking components (17 each).

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education (EDU)

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

Overall, these stories emphasize collaboration, emotional bonds, and moral reflection—aligning closely with the goals of the Philosophy for Children (P4C) program.

Discussion and Conclusion: The findings indicate that Iranian children's stories, enriched with cultural narratives, offer a fertile ground for cultivating caring thinking within the framework of the Philosophy for Children (P4C) program. These stories demonstrate the potential to foster ethical reflection, emotional awareness, and social responsibility in a culturally rooted context.

Active thinking guides purposeful actions and promotes collaboration and accountability, as seen in *If the Snowmen Don't Melt* and *Goodnight Commander*, aligning with the study by Eskandari Sharafi et al. (2021). Emotional thinking, particularly in *An Umbrella with White Butterflies*, enhances self-awareness and ethical decision-making, consistent with the findings of Azamat-Madar-Fard and Qaedi (2017). Normative thinking, exemplified in *The Dove and the Clock*, encourages reflection on social responsibility, echoing the work of Heydari-Nasab et al. (2022). Empathetic thinking, highlighted in *Where Is the Coal Mine?*, fosters mutual understanding and aligns with the perspectives of Hessampour and Mosleh (2014). Value-based thinking, though less prevalent, reinforces cultural and moral principles, guiding ethical choices rooted in respect and tradition.

The cultural significance of these stories helps bridge the gap left by translated materials, making them effective tools for inquiry circles in P4C. To maximize their educational impact, designing targeted activities and exercises aligned with caring thinking principles is recommended.

Limitations of this study include its exclusive reliance on Lipman's framework and the absence of comparative analysis across different age groups. Future research could explore the practical application of these stories in educational settings and examine children's responses during inquiry-based discussions.

In sum, Iranian children's literature holds substantial potential for nurturing caring thinking, addressing cognitive, emotional, and ethical developmental gaps, and promoting responsible citizenship within a culturally authentic framework.

Keywords: Content Analysis, Caring Thinking, Storytelling, Story, and Children and Adolescents.

Cite this article: Jaber Eftekhari, Reza-Ali Nowrozi and Mehrnoosh Hedayati (2025). "The Caring Thinking Components in Selected Iranian Stories for the Age Group "C"". *Journal of Islamic Education* 20(53): 63-91.

بررسی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در منتخبی از داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج»

جابر افتخاری^۱، رضاعلی نوروزی^۲

مهرنوش هدایتی^۳

این پژوهش مستخرج از بخشی از رساله دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان با عنوان: بررسی داستان‌های ایرانی و خارجی با رویکرد تفکر مراقبتی و اثربخشی آنها بر دانش‌آموزان دوره ابتدایی است.

۱. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، گروه علوم تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

JaberEftekhari@edu.ui.ac.ir

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول).

r.norouzi@edu.ui.ac.ir

۳. استادیار گروه روان‌شناسی و مشاوره، پژوهشکده اخلاق و تربیت، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.

mehrnooshedayati@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۹

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: در دنیای معاصر، پیشرفت‌های شتابان در رسانه‌های جمعی، صنعت و فناوری، ساختارهای فرهنگی و اجتماعی جوامع را به‌طور عمیق و گسترده‌ای دگرگون ساخته است. این تحولات، ارزش‌های اخلاقی را دستخوش تغییر نموده و چالش‌های جدیدی در حوزه‌های فکری، اخلاقی و اجتماعی پدید آورده است. این شرایط، ضرورت بازنگری در روش‌های آموزشی را برای آماده‌سازی کودکان در مواجهه با مسائل پیچیده فکری، اخلاقی و اجتماعی بیش از پیش آشکار ساخته است. تفکر مراقبتی، به‌عنوان یکی از ارکان کلیدی تفکر فلسفی که توسط لیپمن مفهوم‌سازی شده، استدلال عقلانی را با ملاحظات عاطفی و ارزش‌محور درهم آمیخته و تصمیم‌گیری‌هایی را ترویج می‌دهد که منطق و همدلی را تلفیق می‌سازد. پژوهش‌ها نقش این تفکر را در تقویت رشد شناختی، اجتماعی و اخلاقی کودکان تأیید کرده‌اند، به‌ویژه از طریق روایت‌هایی که با درگیر کردن احساسات و تخیل، گفت‌وگوی فلسفی را تسهیل می‌کنند. ادبیات کودک ایران، که ریشه در میراث فرهنگی و فلسفی این سرزمین دارد، فرصتی بی‌نظیر برای پرورش تفکر مراقبتی

در بستری فرهنگی و بومی فراهم می‌آورد. با این حال، انکای برنامه فلسفه برای کودکان (P4C) به داستان‌های ترجمه‌شده، اغلب ارزش‌های بومی را نادیده گرفته و گسستی فرهنگی ایجاد می‌کند. این پژوهش به بررسی کیفیت حضور مؤلفه‌های تفکر مراقبتی؛ شامل تفکر ارزش‌محور، عاطفی، هنجاری، فعال و همدلانه در داستان‌های ایرانی برای گروه سنی «ج» (۹ تا ۱۲ سال) می‌پردازد و هدف آن ارزیابی ظرفیت این داستان‌ها برای تقویت تفکر مراقبتی در چارچوب برنامه فلسفه برای کودکان است. این پژوهش دو مسئله اصلی را بررسی می‌کند: میزان حضور مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در این داستان‌ها و ظرفیت آنها برای پرورش تفکر مراقبتی در برنامه فبک. روش پژوهش: پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از تحلیل محتوای قیاسی مبتنی بر چارچوب مایرینگ (۲۰۰۰) انجام شده است تا داستان‌های منتخب به صورت نظام‌مند ارزیابی شوند. تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش توصیفی-تفسیری بهره گرفته که توصیف دقیق داده‌ها را با تفسیری نظام‌مند ترکیب می‌کند تا کیفیت حضور مؤلفه‌های تفکر مراقبتی را آشکار سازد. قلمرو پژوهش شامل داستان‌های کودکان ایرانی برای گروه سنی «ج» است که به صورت هدفمند و براساس معیارهایی نظیر تعداد دفعات چاپ بالا، درون‌مایه فلسفی (مانند عدالت، آزادی، مسئولیت)، کندوکاو محوری، تنوع نویسندگان و ناشران، و دریافت جوایز ادبی انتخاب شده‌اند. داستان‌های منتخب شامل «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند»، «چتری با پروانه‌های سفید»، «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟»، «دو سیاره»، «زیباترین آواز»، «شب‌به‌خیر فرمانده»، «سارا، مربای سیب و رودخانه»، «کبوتر و ساعت»، «معدن زغال‌سنگ کجاست؟» و «ماهی سیاه کوچولو» هستند. واحدهای تحلیل شامل جمله‌ها، بندها و کل داستان بوده و هر بند از داستان به عنوان واحد معنایی و کل داستان به عنوان واحد زمینه در نظر گرفته شد. مؤلفه‌های تفکر مراقبتی لیمن شامل؛ تفکر ارزش‌گذار (احترام، ارزش ذاتی)، عاطفی (کنترل عاطفی رفتار خوب)، هنجاری (مقایسه واقعیت با ایده‌آل‌ها)، فعال (انجام اقدامات برای خیر) و همدلانه (درک دیدگاه دیگران) است که تحلیل با استفاده از چک‌لیستی که جزئیات این مؤلفه‌ها را مشخص می‌کرد، انجام شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA کدگذاری، دسته‌بندی و تحلیل شدند و این فرآیند تا رسیدن به نقطه اشباع ادامه یافت. به منظور اعتباریابی پژوهش از روش مسیر ممیزی و تأیید توسط کارشناسان حوزه آموزش استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد مؤلفه‌های تفکر مراقبتی به طور عمیقی در داستان‌های منتخب ایرانی حضور داشته و می‌تواند بر رشد شخصیت‌ها و انتقال پیام‌های اخلاقی و اجتماعی تأثیرگذار باشند. تفکر فعال با ۵۲ مصداق، برجسته‌ترین مؤلفه است که اقدامات هدفمند شخصیت‌ها را برای دستیابی به اهداف فردی و جمعی نشان می‌دهد. برای مثال، در داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند»، تلاش‌های جمعی کودکان برای ساخت آدم‌برفی، کار تیمی و مسئولیت‌پذیری را نشان می‌دهد، در حالی که در داستان «شب‌به‌خیر فرمانده»، تحول شخصیت اصلی از انتقام به شفقت و همدلی، تصمیم‌گیری تحول‌آفرین را نمایان می‌سازد. تفکر عاطفی با ۴۹ مصداق، نقش مهمی در تقویت خودآگاهی و ارتباطات بین‌فردی ایفا می‌کند. در داستان «معدن زغال‌سنگ کجاست؟»، پیوند عاطفی دختر با پدر، محور جست‌وجوی او قرار دارد. تفکر هنجاری در داستان‌هایی مانند «کبوتر و ساعت» که شخصیت‌ها از میان انتظارات اجتماعی عبور می‌کنند، و در «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» که اهداف جمعی با هنجارهای اجتماعی هم‌راستا هستند، آشکار است. تفکر همدلانه با ۳۳ مصداق، درک دیدگاه‌های دیگران را ترویج می‌دهد، همان‌طور که در «سارا، مربای سیب و رودخانه» که آرزوی قهرمان برای خشنود کردن مادرش نشان‌دهنده همدلی است، و در «ماهی سیاه کوچولو» که قهرمان برای خیر عمومی تلاش می‌کند، دیده می‌شود. تفکر ارزش‌گذار، اگرچه از حضور کم‌رنگی برخوردار است، در داستان‌هایی مانند «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» و «سارا، مربای سیب و رودخانه» که احترام به خانواده و سنت‌های فرهنگی انتخاب‌های اخلاقی را هدایت می‌کند، اهمیت دارد. از نظر کمی، داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» با ۲۵ مصداق، بالاترین سطح تفکر مراقبتی را نشان می‌دهد، پس از آن داستان‌های «شب‌به‌خیر فرمانده»

نوع مقاله: پژوهشی

(۲۳ مصداق) و «معدن زغال سنگ کجاست؟» (۲۲ مصداق) قرار دارند، در حالی که داستان‌های «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟»، «دو سیاره» و «کبوتر و ساعت» کمترین میزان حضور مؤلفه‌های تفکر مراقبتی را دارند (هر کدام ۱۷ مصداق). این داستان‌ها در مجموع بر کار جمعی، روابط عاطفی و تأمل اخلاقی تأکید دارند که با اهداف فبک هم‌راستا است.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج حاکی از آن است که داستان‌های ایرانی با روایت‌های غنی فرهنگی، بستری برای پرورش تفکر مراقبتی در چارچوب برنامه فلسفه برای کودکان فراهم می‌آورند. تفکر فعال، اقدامات هدفمند شخصیت‌ها را هدایت کرده و همکاری و مسئولیت‌پذیری را ترویج می‌دهد، این مهم در داستان‌های «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» و «شب‌به‌خیر فرمانده» قابل مشاهده است که با پژوهش اسکندری شرفی و همکاران (۱۴۰۰) همسو است. تفکر عاطفی، به‌ویژه در داستان «چتر با پروانه‌های سفید»، خودآگاهی و تصمیم‌گیری اخلاقی را تقویت می‌کند که با یافته‌های عظمت‌مدار فرد و فائدی (۱۳۹۶) هم‌خوانی دارد. تفکر هنجاری، همان‌طور که در داستان «کبوتر و ساعت» دیده می‌شود، تأمل بر مسئولیت اجتماعی را تشویق می‌کند که با پژوهش حیدری‌نسب و همکاران (۱۴۰۱) همسو است. تفکر همدلانه، که در داستان «معدن زغال سنگ کجاست؟» برجسته است، درک متقابل را ترویج می‌دهد و با دیدگاه حسام‌پور و مصلح (۱۳۹۳) هم‌راستا است. تفکر ارزش‌گذار، هرچند کم‌رنگ است اما اصول فرهنگی و اخلاقی را تقویت می‌کند. اهمیت فرهنگی این داستان‌ها، محدودیت داستان‌های ترجمه‌شده را برطرف ساخته و از آنها می‌توان به‌عنوان محرک حلقه کندوکاو در برنامه فلسفه برای کودکان استفاده نمود. برای به حداکثر رساندن تأثیر این داستان‌ها، طراحی فعالیت‌ها و تمرین‌های مرتبط با فبک می‌تواند ظرفیت آموزشی آنها را افزایش دهد. محدودیت‌های پژوهش حاضر تمرکز بر چارچوب لیپمن و نبود ارزیابی مقایسه‌ای از داستان‌های گروه سنی متفاوت است. تحقیقات آینده می‌تواند تأثیر عملی این داستان‌ها را در محیط‌های آموزشی بررسی کرده و پاسخ‌های کودکان به پرسش‌های مطرح شده در حلقه کندوکاو را نیز در نظر بگیرد. در مجموع، داستان‌های ایرانی ظرفیت قابل توجهی برای پرورش تفکر مراقبتی، پر کردن شکاف رشد شناختی، عاطفی و اخلاقی و ترویج شهروندی مسئولانه در بستری فرهنگی و بومی ارائه می‌دهند.

واژگان کلیدی: تحلیل محتوا، تفکر مراقبتی، داستان، کودکان و نوجوانان.

تشکر و قدردانی: نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از تمامی اساتید و همکارانی که در فرایند پژوهش همکاری نموده‌اند، نهایت تشکر و قدردانی خود را به عمل آورند.

تعارض منافع: هیچ‌گونه تعارض منافی بین نویسندگان پژوهش حاضر وجود ندارد.

استناد: جابر افتخاری، رضاعلی نوروژی و مهرنوش هدایتی (۱۴۰۴). «بررسی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در منتخبی از داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج»». مجله تربیت اسلامی ۲۰(۵۳): ۶۳-۹۱.

مقدمه

در عصر حاضر توسعه شتابان رسانه‌های جمعی، صنعت و فناوری، به تحولات گسترده‌ای در ساختارهای فرهنگی و اجتماعی انجامیده است. این دگرگونی‌ها، اغلب به تضعیف ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی منجر شده و نگرانی‌هایی را در خصوص توانایی افراد برای مدیریت حجم عظیم اطلاعات، بدون بهره‌مندی از مهارت‌های شناختی لازم، ایجاد کرده است. چنین شرایطی می‌تواند به کاهش انسجام فکری، اخلاقی و اجتماعی در جوامع منجر شود (پاتل، ۲۰۲۴^۱؛ احمد و همکاران، ۲۰۲۴^۲). در این راستا، بسیاری از نظریه‌پردازان تعلیم و تربیت بر ضرورت آموزش مهارت‌هایی به کودکان برای زیستن مستقل و مسئولانه در جامعه‌ای پویا و در حال تحول تأکید ورزیده‌اند. این ضرورت، منجر به ظهور جنبش‌های آموزشی نوینی مانند برنامه فلسفه برای کودکان،^۳ آموزش مهارت‌های حل مسئله، پرورش تفکر انتقادی و خلاق،^۴ و طراحی برنامه‌های درسی فکورانه شده است (هوگن، ۲۰۰۶^۵، ص ۱۵۳؛ کوپر و همکاران، ۲۰۲۰^۶، ص ۲۶۱).

در این میان، یکی از ضروریات برای آماده‌سازی دانش‌آموزان برای آینده‌ای پیش‌بینی‌ناپذیر، تقویت مهارت‌های فکری است که به آنان امکان تفکر مستقل و خلاقانه را بدهد. ایجاد محیطی که موانع تفکر را از بین ببرد و کودکان را به استفاده بیشتر از ظرفیت‌های ذهنی خود ترغیب کند، می‌تواند به رشد و شکوفایی تفکر آنان کمک کند (الله‌کرمی و زارعی زوارکی، ۱۳۹۳، ص ۴۲). در این زمینه، برنامه فلسفه برای کودکان (فبک)^۷ که در اواخر قرن بیستم با تأکید بر تقویت توانایی تفکر کودکان شکل گرفت با تمرکز بر پرورش تفکر مستقل و انتقادی در میان دانش‌آموزان از طریق گفت‌وگوی فلسفی، نه تنها تفکر انتقادی را تقویت می‌کند، بلکه مهارت‌های اجتماعی و عاطفی را نیز ارتقا می‌دهد و به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد تا در مورد پیامدهای افکار و اعمال خود تأمل کنند (پالا، ۲۰۲۲^۸ و ذولکفلی و هشیم، ۲۰۲۰^۹).

لیپمن،^{۱۰} بنیان‌گذار این برنامه، با گنجانیدن فلسفه در برنامه درسی، به دنبال تقویت توانایی‌های استدلالی دانش‌آموزان و ترویج درک عمیق‌تر مسائل اخلاقی و اجتماعی بود (تریکی و تاپینگ، ۲۰۰۷^{۱۱}) و بر این باور بود که نظام‌های آموزشی سنتی اغلب از پرورش تفکر انتقادی و پرسشگری فلسفی غفلت می‌ورزند، در حالی که این مهارت‌ها برای تحلیل و ارزیابی مؤثر اطلاعات توسط دانش‌آموزان ضروری‌اند. رویکرد وی بر تبدیل کلاس‌های درس به حلقه‌های کدوکاوا تأکید دارد، فضایی که در آن دانش‌آموزان از طریق گفت‌وگوهای فلسفی، به کاوش مفاهیم بنیادینی چون عدالت و دوستی می‌پردازند (هدایتی، ۱۳۹۴، ص ۱۰۲؛ کندی، ۲۰۱۱^{۱۲}؛ کراوچنکو، ۲۰۲۲^{۱۳}). این رویکرد، نه تنها از رشد شناختی حمایت می‌کند، بلکه دانش‌آموزان را برای ایفای نقش به‌عنوان شهروندانی مسئول، متفکر و فعال در جامعه آماده می‌سازد (هدایتی و همکاران، ۱۳۹۵ و اچوریا و هانام، ۲۰۱۳^{۱۴}) و ذهنیتی را پرورش می‌دهد که به تفکر انتقادی، خلاق و مراقبتی^{۱۵} ارج می‌نهد (رمضانی فینی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۶۸؛ بالان، ۲۰۲۵^{۱۶}).

از آنجا که تفکر فلسفی بدون توجه به ارزش‌ها می‌تواند به بی‌اعتنایی نسبت به مسائل اخلاقی و اجتماعی منجر شود، پرورش تفکر مراقبتی به‌عنوان یکی از ابعاد بنیادین تفکر فلسفی در کودکان، امری حیاتی است. این تفکر بر تأثیر ارزش‌ها و عواطف در فرآیند تفکر تأکید دارد و فرد

1. Patel
2. Asrori et al.
3. Philosophy for children
4. Critical and creative thinking
5. Hogan
6. Cooper et al.
7. P4C
8. Pala
9. Zulkifli & Hashim
10. Lipman
11. Trickey, Keith Topping
12. Kennedy
13. Kravchenko
14. Echeverria & Hannam
15. caring thinking
16. Balan

را قادر می‌سازد تا نه تنها از منظر منطقی به مسائل بنگرد، بلکه در ارزیابی و تحلیل موضوعات، به ارزش‌ها و احساسات خود و دیگران نیز توجه کند (هاوکن،^۱ ۲۰۲۱، ص ۲۰ و لیپمن، ۲۰۰۳، ص ۲۶۲)، زیرا در توجه، همدلی و نگرانی برای دیگران ریشه دارد و با دیدگاه انسان‌شناسانه‌ای گره خورده است که انسان را موجودی آسیب‌پذیر، وابسته به دیگران و دارای ویژگی‌های یگانه تعریف می‌کند (هاوکن، ۲۰۲۴). تفکر مراقبتی، به‌ویژه در مواجهه با مسائل ارزشی، ترکیبی از تفکر احساسی و عقلانی است و از آن با عنوان «تفکر با قلب^۲» یاد می‌شود (شارپ، ۲۰۱۴؛ دپویگ،^۳ ۲۰۱۸). متخصصان تعلیم و تربیت بر اهمیت پرورش این تفکر در کودکان تأکید دارند، زیرا به رشد اجتماعی، اخلاقی و شناختی آنان کمک می‌کند و زمینه را برای تأمل درباره فرآیندهای فکری و تعاملاتشان با موضوعات مختلف فراهم می‌سازد (هاشم‌پور و همکاران، ۲۰۲۴؛ نادینگز،^۴ ۲۰۱۳، ص ۲۰۰۳). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که آموزش تفکر مراقبتی از سنین پیش‌دبستانی و دبستان می‌تواند تأثیرات مثبتی بر رشد اخلاقی و اجتماعی کودکان داشته باشد (کورتاس و ورگنست،^۵ ۲۰۲۵؛ هدایتی، ۱۳۹۶، ص ۳۲).

تفکر مراقبتی، از پنج مؤلفه کلیدی تشکیل شده است که هرکدام ویژگی برجسته‌ای از تفکر را نمایان می‌کند و در عین حال مکمل یکدیگرند. در این زمینه تفکر مبتنی بر ارزش^۶ فرایندی است برای تصدیق و تحقق ارزش‌ها، که به درک ارزش ذاتی پدیده‌ها فراتر از جنبه مادی آنها منجر می‌شود (لیپمن، ۱۹۹۵، ص ۲۶۵). تفکر مبتنی بر عواطف^۷ عواطف را به عنوان قضاوت‌هایی در نظر می‌گیرد که به مدیریت هیجانات و هدایت پاسخ‌های شناختی به‌سوی رفتارهای منصفانه کمک می‌کند (لیپمن، ۱۹۹۵، ص ۲۶۶). تفکر مبتنی بر هنجار^۸ واقعیت‌های موجود را با حالت‌های ایده‌آل مقایسه می‌کند و راهبردهایی برای رفع شکاف بین آنها ارائه می‌دهد (لیپمن، ۱۹۹۵، ص ۲۷۱). تفکر مبتنی بر فعالیت^۹ به شناسایی دلایل اشتیاق به باورها و عمل در جهت حمایت از آنها می‌پردازد (لیپمن، ۱۹۹۵، ص ۲۶۸ و گریگوری،^{۱۰} ۲۰۰۸). تفکر مبتنی بر همدلی^{۱۱} فرد را قادر می‌سازد تا با درک احساسات و دیدگاه‌های دیگران، به حل مسائل در چارچوب پدیدارشناختی آنها بپردازد (لیپمن، ۲۰۰۳ و شارپ، ۲۰۰۷).

در این میان داستان‌ها در آموزش تفکر فلسفی به کودکان نقش محوری دارند، زیرا با درگیر کردن احساسات و تخیل آنها، انگیزه و علاقه به یادگیری را تقویت نموده و زمینه‌ای مناسب برای کاوش مفاهیم فلسفی فراهم می‌کنند (کاید،^{۱۲} ۲۰۲۰ و ضرغامی، ۱۳۹۴، ص ۱۶۴). برخی از مروجان برنامه فبک معتقدند باید از داستان‌های فلسفی که به‌طور خاص برای این برنامه نوشته شده‌اند، استفاده نمود. با این حال، اصرار بر استفاده از داستان‌هایی که بنیان‌گذاران این برنامه در بافت فرهنگی خود ارائه نموده‌اند، ممکن است به بی‌علاقگی مخاطبان و خطر تجاری‌سازی چنین برنامه‌ای منجر شود (کاید، ۲۰۲۰ و ناجی و عسکری، ۱۳۹۷، ص ۲). در مقابل، برخی دیگر بر این باورند که داستان‌های ادبیات کودک نیز از مفاهیم فلسفی برخوردارند و می‌توانند به تقویت تفکر فلسفی کودکان کمک کنند. به عبارت دیگر، ادبیات بیش از آنکه محملی برای فلسفه باشد، خود عملی فلسفی به شمار می‌آید (نیکولیداک،^{۱۳} ۲۰۲۴ و خسرونژاد، ۱۳۸۶، ص ۱۳۸). از این رو آثار ادبی متعددی برای کودکان و نوجوانان وجود دارد که بسیاری از آنها شباهت‌ها و نقاط مشترکی با داستان‌های استفاده شده در برنامه فلسفه برای کودکان دارند (پینس و بورسیوا،^{۱۴} ۲۰۲۳ و اسکندری شرفی، ۱۳۹۹، ص ۳۲).

1. Hawken
2. thinking with the heart
3. De Puig
4. Noddings
5. Cuartas & Vergunst
6. Valuative Thinking
7. Affective Thinking
8. Normative Thinking
9. Active Thinking
10. Gregory
11. Empathic Thinking
12. Kidd
13. Nikolidaki
14. Pintes & Borisová

همچنین داستان‌های کودکان تحت تأثیر ویژگی‌های فرهنگی و بومی جامعه قرار دارد (هررا روخاس و همکاران،^۱ ۲۰۲۴). خسرونژاد (۱۳۸۲) تأکید می‌کند که «اگرچه امروز قلمرو نظریه‌پردازی در ادبیات کودک به گونه‌ای ژرف متأثر از اندیشه جهانی است، اما ضرورت‌ها و ویژگی‌های درون‌زای هر جامعه و فرهنگ، سرانجام مهر خود را بر هر اثر ادبی کودک یا هر نظر ادبی در این حیطه خواهد زد». با این حال، کمبود داستان‌های بومی به عنوان ابزار اصلی حلقه‌های کندوکاو، یکی از چالش‌های اساسی برنامه فلسفه برای کودکان (فبک) محسوب می‌شود. این کمبود سبب شده که اغلب داستان‌های مورد استفاده در این برنامه، ترجمه آثاری باشند که توسط متخصصان کشورهای دیگر تألیف شده‌اند. استفاده از داستان‌های ترجمه‌شده به دلیل نادیده گرفتن تفاوت‌های فرهنگی، ارزش‌ها و مسائل جوامع مختلف، مشکل‌ساز است (عظمت‌مدار فرد، ۱۳۹۶، ص ۶). یسپرسن،^۲ فیلسوف دانمارکی، نیز تأکید دارد که داستان‌های لیپمن با فرهنگ آمریکایی همخوانی دارند و برای سایر جوامع مناسب نیستند، زیرا متون داستانی به فرهنگ وابسته‌اند (ناجی، ۱۳۹۶). شارپ همچنین معتقد است که داستان‌های فبک باید با فرهنگ کودکان همخوان باشند (ناجی، ۱۴۰۲)، زیرا اثربخشی آنها به تناسب با معیارهای اخلاقی و ارزش‌های خاص هر جامعه بستگی دارد (جکسون و هیث،^۳ ۲۰۱۷؛ اسکندری شرفی، ۱۳۹۹، ص ۳۲).

برای رفع این چالش، بومی‌سازی برنامه فبک می‌تواند از آسیب‌های احتمالی در نظام تربیتی ایران جلوگیری کرده و برنامه‌ای متناسب با فضای فلسفی و فرهنگی ایران ارائه دهد (ستاری، ۱۳۹۵). در این راستا، بهره‌گیری از محتوای فکری و فلسفی متناسب با فرهنگ ایران و استفاده از داستان‌های فلسفی موجود در ادبیات فارسی، که سرشار از آموزه‌های حکمی و فلسفی است، پیشنهاد می‌شود (ستاری، ۱۳۹۳). این داستان‌ها نه تنها مفاهیم فلسفی را در قالبی قابل فهم برای کودکان ارائه می‌دهند، بلکه ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی جامعه را نیز منتقل می‌کنند. با توجه به اهمیت تفکر مراقبتی و نیاز به محتوای مناسب برای حلقه‌های کندوکاو، پژوهش حاضر بر آن است تا مؤلفه‌های تفکر مراقبتی را در داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج» (۹ تا ۱۲ سال) بررسی کند. در این راستا، پرسش اصلی پژوهش این است که مؤلفه‌های تفکر مراقبتی تا چه حد در داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج» حضور دارند و این داستان‌ها چه ظرفیت بالقوه‌ای برای بهره‌گیری در برنامه فلسفه برای کودکان به منظور تقویت تفکر مراقبتی دارند؟

پیشینه پژوهش

تفکر مراقبتی یکی از ابعاد مهم برنامه فلسفه برای کودکان است که تلاش دارد دوگانگی عقل و احساس را از میان بردارد. در این راستا پژوهش‌های مختلف داخلی و خارجی به بررسی مؤلفه‌های مختلف تفکر مراقبتی در داستان‌های ادبی و متون مختلف پرداخته‌اند که در ادامه به شرح آنها پرداخته شده است. پژوهش سهرابی (۱۳۹۰) با بررسی سه گروه ادبیات داستانی مناسب گروه سنی الف و ب، حاکی از آن بود که کتاب‌های داستانی-تصویری ایرانی، به طور قابل توجهی از نظر غنای مؤلفه‌های تفکر فلسفی از افسانه‌های ایرانی و کتاب‌های داستانی-تصویری خارجی پیشی گرفته‌اند. ایروانی و مختاری (۱۳۹۰) نشان دادند اگرچه در ادبیات داستانی مفاهیم فلسفی وجود دارد، اما به دلیل عدم استفاده از زبان و ساختار داستانی مناسب و همچنین سطحی‌نگری در ارائه مفاهیم، به ندرت به عنوان محرکی برای تفکر عمیق و پرسشگری عمل می‌کنند. اکبری، جاویدی کلاته جعفرآبادی، شعبانی ورکی و تقوی (۱۳۹۱) در پژوهشی امکان ایجاد محتوای فلسفی متناسب با فرهنگ بومی و سن کودکان را فراهم نموده و بر این باورند که با اقتباس و بازنویسی داستان‌هایی مانند مثنوی معنوی می‌توان پرسش‌های فلسفی عمیقی را در ذهن کودکان برانگیخت و به رشد تفکر انتقادی و خلاق آنها کمک کرد. پژوهش مجید حبیبی عراقی، دبیران، سلطانی و ناجی (۱۳۹۲) نشان داد متون داستانی کلاسیک فارسی به پرسش‌های بنیادین فلسفی می‌پردازند و مخاطب را به مشارکت فعال و تفکر در مورد ماهیت وجود،

1. Herrera Rojas al.

2. Yespersen

3. Jackson & Heath

شناخت، ارزش‌ها و اخلاق وامی‌دارند. حمیدی (۱۳۹۲) نشان داد که داستان‌های شاهنامه، با بهره‌گیری از رویکردهای بازنویسی مناسب می‌توانند به‌عنوان ابزاری کارآمد در برنامه‌های فلسفه کودکان به‌کار گرفته شوند.

حسام‌پور و مصلح (۱۳۹۳) در پژوهشی با بررسی داستان‌های کودکان از فرهنگ‌های مختلف، نشان دادند که داستان‌ها صرف نظر از منشأ فرهنگی خود، حاوی مفاهیم فلسفی مشترکی مانند جست‌وجوی هویت، مقابله با مشکلات و اهمیت روابط اجتماعی هستند. عظمت‌مدار فرد و قانندی (۱۳۹۶) در پژوهشی با بررسی داستان‌های طنز ادب فارسی نشان دادند که دو داستان مورد مطالعه یعنی روباه و درازگوش و بزرگ شهر، به‌دلیل دارا بودن مؤلفه‌های مختلف تفکر فلسفی می‌توانند به‌عنوان ابزارهای ارزشمندی در پرورش این نوع تفکر در کودکان مورد استفاده قرار گیرند. رجبی همدانی، بیگزاده، ناجی و اسفندیاری (۱۳۹۶) نشان دادند که افسانه‌های ایرانی پریان با مفاهیم فلسفی عمیق می‌توانند به‌عنوان ابزاری مؤثر در پرورش تفکر انتقادی در کودکان مورد بهره‌برداری قرار گیرند. پژوهش عظمت‌مدار فرد، بختیار نصرآبادی، حیدری و قانندی (۱۳۹۷) نشان داد که سه داستان منتخب از رساله دلگشا (خوراک بادمجان، اشتباه در روغن، و پاسخ ایاس) به‌دلیل دارا بودن مؤلفه‌هایی از ابعاد مختلف تفکر فلسفی (انتقادی، خلاق و مراقبتی)، ظرفیت مناسبی برای استفاده در برنامه‌های فلسفه برای کودکان دارند.

پژوهش اسکندری شرفی، رحمتی فیروزآبادی و نصرت‌فلاح (۱۴۰۰) نشان دادند داستان ماهی سیاه کوچولو از غنای قابل توجهی در سه شاخصه اصلی (غنای فلسفی، روانشناختی و ادبی) برخوردار است و می‌تواند به‌طور مؤثری در برنامه فبک مورد استفاده قرار گیرد و به غنای متون این برنامه و بومی‌سازی آن در کشور کمک کند. پژوهش اسکندری شرفی و بیگزاده (۱۴۰۰) نشان داد که داستان‌های مجموعه داستان‌های «پلوخورش» به‌طور کلی از ظرفیت مناسبی در سه ساحت اصلی (غنای فلسفی، روانشناختی و ادبی) برخوردارند. پژوهش حیدری‌نسب، کزازی و بیگزاده (۱۴۰۱) نشان داد آثار حسن‌زاده، به‌ویژه داستان‌های وی برای گروه‌های سنی د و ه به‌طور قابل توجهی بر تقویت مؤلفه‌های کلیدی تفکر مراقبتی تأکید دارند. این تأکید به‌ویژه در مؤلفه‌های تفکر مبتنی بر فعالیت و تفکر مبتنی بر ارزش و تفکر مبتنی بر هنجار به‌وضوح قابل مشاهده است. نتایج پژوهش افتخاری و همکاران (۱۴۰۱) حاکی از آن است که اگرچه کتاب تفکر و پژوهش پایه ششم تا حدودی به مؤلفه‌های تفکر مراقبتی توجه کرده است، اما بیشترین تأکید بر مؤلفه تفکر مبتنی بر فعالیت بوده و مؤلفه تفکر مبتنی بر عواطف از اهمیت کمتری برخوردار بوده است.

پژوهش یوسفی و ناجی (۱۴۰۱) می‌توان حکایت شیر و شغال کلیله و دمنه را پس از بازنویسی به زبان معیار، به‌عنوان یک منبع غنی برای آموزش مفاهیم فلسفی به کودکان در کلاس‌های درس به‌کار گرفت. مسلمی، افتخاری و نوروزی (۱۴۰۳) در پژوهشی دریافته‌اند که اگرچه برخی از داستان‌های مجموعه داستان‌های فکری برای کودکان ایرانی بررسی‌شده فاقد مؤلفه‌های تفکر مراقبتی هستند، اما در مجموع این مؤلفه‌ها در اکثر داستان‌ها حضوری پررنگ دارند. مؤلفه‌های تفکر مبتنی بر هنجار، تفکر مبتنی بر عواطف و تفکر مبتنی بر ارزش از غنای بالایی برخوردار بوده، در حالی که تفکر فعال و همدلانه نسبت به سایر مؤلفه‌ها حضور کمتری داشته است. مسلمی، شمشیری، ایزدپناه و خوشبخت (۱۴۰۳) در پژوهشی دریافته‌اند در داستان شازده کوچولو به مؤلفه تفکر مبتنی بر عواطف بیش از دیگر مؤلفه‌های تفکر مراقبتی پرداخته شده است. پژوهش مسلمی، شمشیری و ایزدپناه (۱۴۰۳) نشان داد که داستان پینوکیو به‌ویژه، در بعد تفکر خلاق، نسبت به تفکر مراقبتی و انتقادی از غنای بیشتری برخوردار است. پژوهش عبداللهی، بوذری و شیخ رضایی (۱۴۰۱) نشان داد که آثار تورکوفسکی با تلفیق عاطفه و تعقل، توانمندسازی تفکر مراقبتی در مخاطب را به‌دنبال دارد و ابزار ارزشمندی برای توسعه اهداف فبک به‌شمار می‌روند.

دلانوی^۱ (۱۹۹۷)، با تمرکز بر انواع مختلف ادبیات کودک نشان داد که هر نوع ادبیات کودک می‌تواند فرصت‌های آموزشی منحصر به فردی را برای توسعه تفکر فلسفی فراهم آورد. نتایج پژوهش پارک و کیم^۲ (۲۰۱۶) حاکی از آن است که استفاده از کتاب‌های تصویری مرتبط با شخصیت در فعالیت‌های مشارکتی می‌تواند به‌طور مؤثری به توسعه تفکر مراقبتی، درک خود و احترام به دیگران در کودکان کمک کند. پژوهش

حمزه و شاری^۱ (۲۰۱۸) به چالش‌های موجود در زمینه تعامل نیروی محرک درونی انسان، از جمله ارزش‌ها، در بسترهای فرهنگی مختلف اشاره می‌کند. پژوهش وایت و گرادوفسکی^۲ (۲۰۱۸) نشان داد که مراقبت به عنوان یک ارزش اساسی در آموزش و پرورش، به‌ویژه در دوران کودکی و نوجوانی، مورد توجه قرار گرفته است. پینتیس و بوریسووا^۳ (۲۰۲۳) در پژوهشی نشان دادند داستان‌های فلسفی ادبی با ویژگی‌هایی همچون سادگی زبان و محتوای جذاب، قادرند مفاهیم فلسفی را به‌طور مؤثر به کودکان انتقال دهند. این داستان‌ها با ایجاد فضایی برای تفکر و تعامل، کودکان را به تأمل در مورد مسائل جهانی و چالش‌های زیست‌محیطی ترغیب می‌کنند.

باتوجه به پژوهش‌های بررسی شده برنامه فلسفه برای کودکان، به‌ویژه از طریق متون و داستان‌های مختلف، می‌تواند به پرورش تفکر مراقبتی و فلسفی کودکان کمک کند. در این زمینه پژوهشی که به بررسی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج» پرداخته باشد، انجام نشده است. بنابراین هدف پژوهش حاضر بررسی میزان حضور مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج» و تحلیل ظرفیت بالقوه این داستان‌ها برای بهره‌گیری در برنامه فلسفه برای کودکان به‌منظور تقویت تفکر مراقبتی است تا به این پرسش پاسخ دهد: مؤلفه‌های تفکر مراقبتی تا چه حد در داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج» حضور دارند و این داستان‌ها چه ظرفیت بالقوه‌ای برای بهره‌گیری در برنامه فلسفه برای کودکان به‌منظور تقویت تفکر مراقبتی دارند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف بررسی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در داستان‌های کودک ایرانی گروه سنی «ج» با رویکرد کیفی و روش تحلیل محتوای قیاسی انجام شد. بر اساس الگوی قیاسی مایرینگ^۴ (۲۰۰۰، ص ۷)، تحلیل داده‌ها با استفاده از مقوله‌های نظری از پیش تعیین‌شده صورت گرفت. بدین منظور، چک‌لیستی از مؤلفه‌های تفکر مراقبتی تدوین شد که شامل تفکر مبتنی بر ارزش (بهادادن، ارزش قائل شدن، تجلیل کردن، گرامی داشتن، تحسین کردن، احترام گذاشتن و ستایش کردن)، تفکر مبتنی بر عواطف (تمایل و علاقه داشتن، محبت داشتن، تقویت کردن، سازگاری، سپاس‌گزاری، رفتار دوستانه، تشویق کردن، صلح و آشتی)، تفکر مبتنی بر هنجار (بایستن، ملزم بودن، آماده خدمت، متقاعدکننده، متناسب، مجری، خواهان، انتظار داشتن، واداشتن، اختصاص دادن)، تفکر مبتنی بر فعالیت (سازماندهی، مشارکت، مجری، مدیریت، ایفای نقش، یاری‌گری و محافظت کردن) و تفکر مبتنی بر هم‌دلی (ملاحظه کردن، مهربان بودن، مراقبت کردن، پرورش دادن، دلسوزی کردن، نگران بودن، متوجه بودن، صمیمیت، قوه تخیل بالا، جدی بودن و محتاط بودن) است. همچنین مقایسه مستمر داده‌ها براساس مؤلفه‌های موجود در چک‌لیست تا رسیدن به نقطه اشباع و حصول اطمینان از عدم دستیابی به اطلاعات و مصادیق جدید در داستان‌ها صورت پذیرفت.

قلمرو و جامعه پژوهش، داستان‌های کودک ایرانی گروه سنی «ج» است که به‌منظور شناسایی و انتخاب آنها از روش نمونه‌گیری هدفمند با رعایت حداکثر تنوع استفاده شد. به‌زعم لینکن و گوبا (۱۹۸۵، ص ۸۳) به‌منظور گردآوری اطلاعات از اسنادی که بهترین و بیشترین اطلاعات را در قلمرو موضوع پژوهش ارائه می‌دهند، استفاده شد. به این صورت که پس از غور در داستان‌های گروه «ج» انتشارات تخصصی کودک و نوجوان، آثاری انتخاب شد که در ۸ سال اخیر (۱۳۹۶-۱۴۰۳) از معیارهایی چون؛ بیشترین تجدید چاپ به‌عنوان شاخصی از استقبال عمومی، کندوکاو محوری و درونمایه فلسفی با تأکید بر مفاهیمی نظیر عدالت، آزادی و مسئولیت‌پذیری، نگارش توسط نویسندگان و ناشران متنوع حوزه کودک و نوجوان برای بازنمایی سبک‌ها و دیدگاه‌های مختلف، و تأثیرگذاری برجسته در حوزه ادبیات کودک و نوجوان به‌دلیل دریافت جوایز معتبر ادبی بین‌المللی یا ملی، برخوردار بودند.

داستان‌های منتخب شامل «کبوتر و ساعت» نوشته احمد رضا احمدی (نشر علمی و فرهنگی، ۱۴۰۰، نوبت دوم، ناشر برگزیده نمایشگاه کتاب تهران)، «معدن زغال سنگ کجاست؟» نوشته محمد هادی محمدی (نشر مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، ۱۳۹۸، نوبت دوم)، «دو سیاره» نوشته و تصویرگری مسعود قره‌باغی (نشر فاطمی، ۱۴۰۰، نوبت اول، بهترین ناشر کودک آسیا ۲۰۲۱، سه نشان لاک‌پشت پرنده)، «ماهی سیاه کوچولو» نوشته صمد بهرنگی (نشر نظر، ۱۴۰۲، نوبت دهم، جایزه بولونیا و دیپلم براتیسلاوا)، «زیباترین آواز» نوشته شکوفه تقی (نشر کانون پرورش فکری، ۱۳۹۵، نوبت هفتم، گواهی نروژ و کتاب سال ایران)، «قصه سارا، مربای سیب و رودخانه» نوشته سید نوید سیدعلی اکبر (نشر علمی و فرهنگی، ۱۳۹۶، نوبت دوم، جوایز یونیسف و لاک‌پشت پرنده)، «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟» نوشته سیدعلی شجاعی (نشر نیستان، ۱۳۹۹، نوبت دوم)، «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند...» نوشته سیدعلی شجاعی (نشر نیستان، ۱۴۰۲، نوبت چهارم، جایزه آکادمی آلمان)، «چتری با پروانه‌های سفید» نوشته فرهاد حسن‌زاده (نشر فاطمی، ۱۴۰۱، نوبت پنجم، چهار نشان لاک‌پشت پرنده، فهرست سازمان بین‌المللی کتاب کودک و نوجوان^۱) و «شب‌به‌خیر فرمانده» نوشته احمد اکبرپور (نشر افق، ۱۴۰۲، نوبت چهارم، جوایز یونیسف، شورای کتاب کودک و بولونیا) هستند.

تحلیل داده‌ها با رویکرد توصیفی-تفسیری (استراوس و کوربین، ۱۹۹۰، ص ۳۶) انجام شد و پژوهشگر به‌عنوان ابزار اصلی گردآوری داده‌ها^۲ عمل نمود (لینکولن و گوبا،^۳ ۱۹۸۵، ص ۳۹). داده‌ها از طریق بررسی داستان‌های منتخب گردآوری و با نرم‌افزار مکس کیودا^۴ کدگذاری، دسته‌بندی و تفسیر شدند. براساس نظر میکات و مورهاوس (۱۹۹۴، ص ۳۹)، هر بند از داستان به‌عنوان واحد معنایی و کل داستان به‌عنوان واحد زمینه در نظر گرفته شد و ملاک تحلیل، مؤلفه‌های تفکر مراقبتی بود. در این راستا ابتدا متن داستان‌ها به‌صورت خط‌به‌خط بررسی و عبارات مرتبط با مؤلفه‌های چک‌لیست شناسایی شدند. کدگذاری اولیه براساس تعاریف نظری مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌های آن انجام شد و هر کد به‌طور مستقل توسط پژوهشگر بازبینی شد تا از انطباق با تعاریف اطمینان حاصل شود. درنهایت به‌منظور اعتمادسازی از روش مسیر ممیزی یا ساخت مسیر بررسی منظم^۵ استفاده شد. به این صورت که مسیری پژوهش گام‌به‌گام ثبت گردید و در اختیار چند تن از صاحب‌نظران تعلیم و تربیت قرار داده شد و پس از تأیید آنان در هر مرحله، مرحله بعدی پژوهش آغاز شد.

یافته‌ها

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و روش تحلیل محتوای قیاسی، به بررسی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در ده داستان منتخب ایرانی گروه سنی «ج» (۹ تا ۱۲ سال) پرداخته است. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا و بر اساس چک‌لیست مؤلفه‌های تفکر مراقبتی انجام شد. هر داستان به‌صورت خط‌به‌خط بررسی و بخش‌های مرتبط با مؤلفه‌های تفکر مراقبتی کدگذاری، دسته‌بندی و تفسیر شدند. در ادامه به شرح یافته‌ها پرداخته شده است.

۱. اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند

این داستان نوشته سیدعلی شجاعی با تصویرگری الهه طاهریان است که در سال ۱۴۰۰ برای چهارمین بار توسط انتشارات نیستان چاپ شده است. «آدم‌برفی» روایتی چندلایه از شادی جمعی بچه‌ها در ساختن آدم‌برفی و سقوط روستا به انفعال زیر سلطه آن است. داستان از برف سنگین زمستان آغاز می‌شود و با فراموشی خالقان آدم‌برفی در سرمای ابدی به اوج می‌رسد. آدم‌برفی، که زاده دستان بچه‌هاست، به نمادی

1. IBBY
2. Human as a instrument
3. Lincoln & Guba
4. MAXQDA
5. Building an audit trail

از قدرت کاذب و غفلت انسانی بدل می‌شود و طبیعت را به آینه‌ای برای کاوش در روابط انسان‌ها تبدیل می‌کند. در این داستان، تفکر مبتنی بر عواطف به‌طور چشمگیری در پیوند با همدلی و ارتباط عاطفی بچه‌ها با یکدیگر و با آدم‌برفی خود را نشان می‌دهد. بچه‌ها در تلاشند تا آدم‌برفی را کامل کنند و این تلاش با احساساتی چون افتخار، شادی و مسئولیت همراه است. وقتی یکی از دخترها می‌گوید: «تازه این بدنشه، سرش هنوز مونده»، این جمله به‌خوبی انگیزه و همدلی آنان را در ادامه فرآیند ساخت آدم‌برفی نشان می‌دهد. آنها نه‌تنها به ساختن آدم‌برفی فکر می‌کنند، بلکه در حال ایجاد ارتباطی عاطفی با آن هستند. همچنین، استفاده از بهترین چیزهایی که در اختیار دارند، مانند کلاه کدخدای و عصای پدر بزرگ، بیانگر عواطف مثبت و احترام به خانواده و سنت‌ها است. از سوی دیگر، تفکر مبتنی بر هنجار در داستان به‌ویژه در تلاش برای رسیدن به هدف جمعی مشاهده می‌شود. بچه‌ها برای ساخت بزرگ‌ترین آدم‌برفی ممکن از هر وسیله‌ای استفاده می‌کنند، که نشان‌دهنده درک آنها از مشارکت جمعی و تلاش برای تحقق هدف‌های اجتماعی است. همچنین، تفکر مبتنی بر فعالیت در داستان با تقسیم کار و هم‌افزایی در کار گروهی مشخص است. بچه‌ها به‌طور منظم برف جمع کرده و آن را بر روی هم می‌گذارند، که این خود نشانه‌ای از همکاری در جهت یک هدف مشترک است. تفکر مبتنی بر ارزش نیز در این داستان مشهود است؛ وقتی بچه‌ها برای تزئین آدم‌برفی از بهترین چیزهای خود استفاده می‌کنند، ارزش‌هایی چون همبستگی، احترام به بزرگترها و حفظ سنت‌ها به‌طور برجسته‌ای نمایان می‌شود. این ارزش‌ها نه‌تنها در راستای ساخت یک آدم‌برفی زیبا، بلکه در قالب ارتباط فرهنگی و خانوادگی نیز تجلی پیدا می‌کند.

۲. چتری با پروانه‌های سفید

این داستان نوشته فرهاد حسن زاده با تصویرگری غزاله بیگدلو است که در سال ۱۴۰۱ برای پنجمین بار توسط انتشارات فاطمی چاپ شده است. «چتری با پروانه‌های سفید» روایتی ظریف از آخرین ساعت‌های سال است که اردلان، آتوسا و مریم را در رقص با زمان و طبیعت به تصویر می‌کشد. داستان از انتظار در آرایشگاه، پشت در خیاطی و پشت چراغ قرمز آغاز می‌شود و با تلاش برای رسیدن به تحویل سال به اوج می‌رسد. چتر زرد با پروانه‌های سفید، به‌عنوان نماد همراهی و پناه، این سه را زیر باران به هم پیوند می‌دهد و ساعت، ضربان این لحظه‌ها را می‌شمارد تا لایه‌های تفکر مراقبتی را بگشاید. در این داستان تفکر مراقبتی به‌طور عمیقی در روابط میان شخصیت‌ها اثر می‌گذارد و پیوندهای انسانی و اجتماعی را شکل می‌دهند. زمانی که مریم چترش را بر سر آتوسا می‌گیرد، نه‌تنها نیاز او به پناه از باران را درک می‌کند بلکه به‌طور عملی برای رفع آن تلاش می‌کند، که این عمل نشانه‌ای از همدلی عمیق اوست. این همدلی باعث می‌شود که روابط شخصیت‌ها به‌ویژه در شرایط بحرانی، عاطفی‌تر و انسانی‌تر شود. در همین راستا، آتوسا با احساس اضطراب از باران خیس می‌شود و دلش «مثل آب توی کتری می‌جوشد»، که این اضطراب باعث می‌شود روابط بین او و دیگران تحت تأثیر قرار گیرد و آنها به همدیگر نیاز بیشتری پیدا کنند. همچنین، در این داستان هنجارها نقش مهمی در رفتار شخصیت‌ها دارند. آتوسا برای رعایت هنجار اجتماعی و حضور به‌موقع در کنار خانواده در شب سال نو، با وجود مشکلاتی همچون نداشتن کارت تلفن یا قطع برق، همچنان در تلاش است تا به این هدف برسد. این تلاش‌ها نشان‌دهنده پیروی از ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی است که شخصیت‌ها برای برآوردن انتظارات اجتماعی از خود نشان می‌دهند. علاوه بر این، تفکر مبتنی بر فعالیت نیز در داستان برجسته است، جایی که شخصیت‌ها برای دستیابی به اهداف فردی و جمعی خود، مانند اردلان که منتظر کوتاه شدن موهایش است یا آتوسا که در تلاش است لباس جدید بگیرد، به‌طور هم‌زمان در پی تحقق وظایف فردی و اجتماعی خود هستند. این فعالیت‌ها با هم‌افزایی و همکاری شخصیت‌ها، به آنان کمک می‌کند تا نه‌تنها به اهداف شخصی، بلکه به اهداف اجتماعی‌شان نیز دست یابند و روابطشان را تقویت کنند.

۳. چرا بادبادک ها همه چیز را فراموش می کنند؟!

این داستان نوشته سیدعلی شجاعی با تصویرگری مهرداد زائری و کریستینا لائب است که در سال ۱۳۹۹ برای دومین بار توسط انتشارات نیستان چاپ شده است. «چرا بادبادک ها همه چیز را فراموش می کنند» روایتی شاعرانه از بادبادکی است که در برابر خواست بچه ها می ایستد و در آسمان به تنهایی و نابودی می رسد. داستان از بازی در روشنایی روز آغاز می شود و با تکه تکه شدن بادبادک در تاریکی و سرما به پایان می رسد. در این داستان تفکر مبتنی بر همدلی به وضوح از طریق تلاش های بچه ها برای بازگرداندن بادبادک به زمین نشان داده می شود. زمانی که بادبادک از زمین فاصله می گیرد و فراموش می کند که به زمین و کسانی که او را ساخته اند وابسته است، بچه ها احساس همدلی نسبت به او پیدا می کنند. این همدلی نه تنها یک احساس فردی است بلکه به یک فرآیند اجتماعی تبدیل می شود که در آن همه شخصیت ها باید نسبت به یکدیگر درک و توجه داشته باشند. تلاش های بچه ها برای بازگرداندن بادبادک، نماد این همدلی است. برای مثال، زمانی که آنها از نسیم کمک می خواهند و نسیم پاسخ می دهد که «من که زورم به بادبادک شما نمی رسه»، این تلاش جمعی بچه ها برای یادآوری به بادبادک است که به زمین و آنها وابسته است و باید به دنیای خود بازگردد. از سوی دیگر، تفکر مبتنی بر عواطف در این داستان با احساسات بچه ها نسبت به فراموشی بادبادک ارتباط نزدیکی دارد. وقتی بادبادک به بچه ها بی توجهی می کند، آنها احساس ناراحتی و نگرانی می کنند زیرا می دانند که بادبادک فراموش کرده است چه کسانی او را ساخته اند. این عواطف باعث می شود که بچه ها برای یادآوری به بادبادک تلاش کنند. در این میان، تفکر مبتنی بر ارزش نیز به وضوح دیده می شود. بچه ها با تلاش های خود سعی دارند ارزش هایی چون «یادآوری» و «مراقبت» را به بادبادک یادآوری کنند. تفکر مبتنی بر فعالیت نیز در داستان نقش مهمی دارد. بچه ها با کشیدن نخ بادبادک و بازگرداندن آن به زمین، مراقبت عملی و مسئولیت پذیری خود را نشان می دهند. این فعالیت ها نه تنها فیزیکی است بلکه معنای اخلاقی و اجتماعی نیز دارد.

۴. دو سیاره

این داستان با نویسندگی و تصویرگری مسعود قره باغی است که در سال ۱۴۰۰ برای اولین بار توسط انتشارات فاطمی چاپ شده است. «دو سیاره» روایتی از کورتو و شونتو، دو سیاره همسایه، است که از صلح به نزاع و دوباره به آشتی می رسند. داستان از زندگی آرام در کنار پل باستانی آغاز می شود و با اختراع وسیله ای برای دیدن آسمان و کشف تفاوت دیدگاه ها به اوج می رسد. کورتو و شونتو در این مسیر نمادی از تعامل انسان ها با یکدیگر و طبیعت اند که لایه های تفکر مراقبتی را به نمایش می گذارند. در این داستان، تفکر مبتنی بر عواطف در موقعیت های مختلف، به وضوح از طریق واکنش شخصیت ها به رویدادها و احساساتشان نمایان می شود. به طور مثال، هنگامی که مردم کورتو از عصبانیت به رفتارهای خصمانه و خشونت آمیز می پردازند یا زمانی که دانشمند با خوشحالی به تماشای آسمان می نشیند، عواطف تأثیر مستقیمی بر تصمیم گیری ها و روابط میان شخصیت ها دارند. تفکر مبتنی بر ارزش نیز با مفاهیم مهمی چون حقیقت، مسئولیت اجتماعی و اخلاق در داستان برجسته می شود. برای مثال، در عمل عذرخواهی اهالی کورتو از مردم شونتو و پذیرش اشتباهاتشان، ارزش های انسانی همچون احترام به روابط و جبران خطاها به وضوح نمایان است. تفکر مبتنی بر هنجار در داستان از طریق تفاوت های هنجاری میان دو سیاره و واکنش ها به رفتارهای نادرست، مانند دستگیری بازرگان به خاطر فروش نقشه تقلبی، دیده می شود. هنجارهای اجتماعی در این داستان بر تصمیم گیری ها و اقدامات شخصیت ها تأثیر می گذارند. از سوی دیگر، تفکر مبتنی بر فعالیت در داستان با تأکید بر اقدامات عملی شخصیت ها برای حل مشکلات و برقراری ارتباطات میان دو سیاره، مانند ساخت پل و ارسال نقشه آسمان، خود را نشان می دهد. تفکر مبتنی بر هم دلی نیز در داستان از اهمیت درک متقابل و احترام به احساسات دیگران خبر می دهد. جملاتی مانند «مردم هر دو سیاره با صلح و صفا در کنار هم زندگی می کردند»، نمونه ای از همدلی و تلاش برای حل سوء تفاهم ها و ایجاد یک جامعه پایدار است که در داستان به آن پرداخته می شود.

۵. زیباترین آواز

این داستان نوشته شکوفه تقی با تصویرگری نیره تقوی است که در سال ۱۴۰۲ برای هفتمین بار توسط انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان چاپ شده است. «زیباترین آواز» روایتی از سفر کنجکاوانه پسرکی است که به دنبال قشنگ‌ترین آواز دنیا می‌گردد. داستان از بیداری او با آوازی دل‌انگیز آغاز می‌شود و با کشف هماهنگی طبیعت به پایان می‌رسد. پسرک در این مسیر نمادی از جست‌وجوی انسان برای درک زیبایی و پیوند با محیط است. در این داستان مؤلفه‌های مختلف تفکر مراقبتی به‌وضوح نمایان است. پسرک در جست‌وجوی قشنگ‌ترین آواز از موجودات مختلف می‌پرسد که آیا آنها زیباترین آواز را می‌خوانند، و این جست‌وجو نشان‌دهنده تفکر مبتنی بر ارزش است. او از خورشید می‌پرسد: «آیا تو هستی که قشنگ‌ترین آوازها را می‌خوانی؟» و خورشید در پاسخ به او می‌گوید که زیبایی در هماهنگی بین تمام موجودات است، که به او نشان می‌دهد زیبایی و حقیقت در تعامل و هماهنگی طبیعت است. همچنین، در طول مسیر، عواطف در درک متقابل پسرک نقش زیادی دارند. در ابتدا پسرک با هیجان و شجاعت به دنبال پاسخ می‌رود، و پاسخ‌های موجودات مختلف به او، مانند زمانی که گل‌ها با محبت از خود دفاع می‌کنند و خورشید با آرامش و لبخند به او جواب می‌دهد، همگی در شکل‌دهی به احساسات او تأثیر دارند. تفکر مبتنی بر هنجار نیز در داستان نمایان است؛ زمانی که پسرک از گل‌ها می‌پرسد «آیا شما قشنگ‌ترین آوازها را می‌خوانید؟»، گل‌ها به او پیشنهاد می‌دهند که از خورشید بپرسد، و خورشید نیز او را به رودخانه و رودخانه به بهار ارجاع می‌دهد. این سلسله مراتب هنجاری به پسرک کمک می‌کند تا درک کند که زیبایی و حقیقت در هماهنگی بین تمام موجودات و در پذیرش تفاوت‌ها نهفته است. تفکر مبتنی بر فعالیت هم در جست‌وجوهای عملی پسرک آشکار است؛ او از یک موجود به موجود دیگر می‌رود و از آنها می‌خواهد که به او پاسخ بدهند. تفکر مبتنی بر همدلی نیز در داستان مشهود است. زمانی که پسرک از بهار می‌پرسد: «آیا تو هستی که قشنگ‌ترین آوازها را می‌خوانی؟»، بهار به او می‌گوید که زیبایی در هماهنگی همه اجزای طبیعت است و این نشان‌دهنده درک همدلانه او نسبت به دیگر موجودات است. این داستان با مصادیق مختلف نشان می‌دهد که چگونه تفکر مراقبتی می‌تواند در جست‌وجوی حقیقت و زیبایی در تعاملات مختلف رشد کند.

۶. شب‌به‌خیر فرمانده

این داستان نوشته احمد اکبرپور با تصویرگری نرگس محمدی است که در سال ۱۴۰۲ برای چهارمین بار توسط انتشارات افق چاپ شده است. داستان روایتی چندلایه از پسری است که در اتاق خود جنگی خیالی را رهبری می‌کند، با پای مصنوعی به نبرد می‌پردازد و در برابر فقدان مادر و چالش‌های زندگی مقاومت می‌ورزد. این روایت از خیال‌پردازی جنگ آغاز می‌شود و با آتش‌بس و گفت‌وگوی نمادین با مادر به پایان می‌رسد. پای مصنوعی و قاب عکس مادر، پسر را در مرز میان واقعیت و خیال نگه می‌دارند. اتاق او به فضایی برای کاوش درونیاتش تبدیل می‌شود. در داستان «شب‌به‌خیر فرمانده»، تفکر مبتنی بر هنجار نقش کلیدی ایفا می‌کند. در ابتدا، کودک به‌طور غریزی می‌خواهد از دشمن انتقام بگیرد، اما در مواجهه با موقعیت‌های مختلف، هنجارهای انسانی که از خانواده و اجتماع آموخته است، او را از انتقام‌جویی باز می‌دارد. او درمی‌یابد که انتقام گرفتن از کسی که مانند خود او رنج می‌برد نه تنها نادرست است بلکه باعث می‌شود انسان از درک هم‌زیستی و تعامل انسانی محروم شود. این هنجارهای اجتماعی به کودک می‌آموزد که خشونت راه‌حل نیست و همدلی می‌تواند به راه‌حل‌های بهتری منجر شود. تفکر مبتنی بر فعالیت نیز در این داستان بارز است. کودک از طریق فعالیت‌های فیزیکی مانند حرکت در میدان جنگ و مواجهه با دشمن به دنبال انتقام است، این فعالیت‌ها نه تنها فیزیکی بلکه ذهنی نیز هستند. زمانی که او از فاصله‌ای نزدیک به دشمن نگاه می‌کند و تصمیم می‌گیرد به جای ادامه جنگ به دشمن کمک کند، این فعالیت‌ها نمایانگر تحول فکری و اخلاقی او هستند. تفکر مبتنی بر عواطف نیز در داستان به‌طور برجسته‌ای دیده می‌شود. کودک که در ابتدا از درد و رنج خود به شدت متأثر است و انگیزه‌اش انتقام است، به تدریج تحت تأثیر احساسات و عواطف دیگر شخصیت‌ها قرار می‌گیرد. زمانی که از دشمن می‌پرسد «چرا مامانم را کشتی؟»، این سوال جست‌وجوی انسانی او برای پاسخ به بحران‌های

عاطفی است. تفکر مبتنی بر همدلی و ارزش نیز در داستان برجسته است، زیرا نگاه کودک از نفرت به همدلی تغییر می‌کند و درمی‌یابد که انتقام چیزی جز درد و خشونت به همراه ندارد.

۷. سارا، مربای سیب و رودخانه

این داستان نوشته سیدنوید سیدعلی اکبر با تصویرگری هدا حدادی است که در سال ۱۳۹۶ برای دومین بار توسط انتشارات علمی و فرهنگی (پرنده آبی) چاپ شده است. داستان روایتی از سفر سارا از انزوا به پیوند با طبیعت است. این داستان که از زبان دارکوب‌ها، درخت‌ها و عناصر طبیعی بیان می‌شود، با اخراج سارا از جنگل آغاز می‌گردد و با تعامل او با رودخانه به اوج می‌رسد. سارا در این مسیر به مثابه نمادی از تعامل انسان و محیط ترسیم می‌شود که لایه‌های تفکر مراقبتی را آشکار می‌سازد. در داستان «سارا، مربای سیب و رودخانه»، تفکر مبتنی بر ارزش به‌وضوح نمایان است. سارا در تلاش است تا برای مادرش مربای سیب درست کند، و جملاتی چون «می‌خواهم چیزی درست کنم که مامان از آن خوشش بیاید» نشان‌دهنده ارزش‌هایی مانند محبت، مسئولیت‌پذیری و توجه به دیگران است. این تلاش برای خوشحال کردن مادر نه تنها محبت را نشان می‌دهد بلکه مسئولیت‌پذیری در قبال خانواده را نیز به تصویر می‌کشد. رودخانه نیز نماد ارزش‌های طبیعی مانند حرکت و تغییر است که به سارا یادآوری می‌کند تا در زندگی هماهنگی و تلاش مستمر داشته باشد. تفکر مبتنی بر عواطف نیز در داستان پررنگ است؛ سارا در ابتدا با هیجان و امیدواری مربا درست می‌کند، اما پس از مواجهه با مشکلات، احساساتی مانند ناراحتی و ناامیدی را تجربه می‌کند. جمله‌ای همچون «سارا کمی ناامید شد، اما به خود گفت: باید دوباره امتحان کنم» نشان‌دهنده غلبه او بر احساسات منفی و انگیزه برای ادامه است. در تعامل سارا با رودخانه، آرامش و تفکر عمیق او نمایان است. تفکر مبتنی بر هنجار نیز در این داستان وجود دارد. زمانی که سارا برای کمک به مادرش مربا درست می‌کند، جمله‌ای مانند «مامان جان، من مربای سیب درست می‌کنم» نشان‌دهنده هنجار اجتماعی مسئولیت‌پذیری است. رودخانه نماد هنجارهای طبیعی است که سارا می‌آموزد. تفکر مبتنی بر فعالیت در این داستان نیز پررنگ است. سارا در مراحل مختلف درست کردن مربا با مشکلات روبه‌رو می‌شود و با صبر و تلاش زیاد سعی می‌کند مشکلات را حل کند. در نهایت، تفکر مبتنی بر هم‌دلی در داستان مشهود است. سارا نه تنها به احساسات مادرش توجه دارد بلکه در کنار رودخانه، از طبیعت آرامش می‌یابد.

۸. کبوتر و ساعت

این داستان نوشته احمدرضا احمدی با تصویرگری نوشین خانفی اشکذری است که در سال ۱۴۰۰ برای دومین بار توسط انتشارات علمی و فرهنگی (پرنده آبی) چاپ شده است. «کبوتر و ساعت» داستان کبوتری است که از گروه کبوتران جدا می‌شود و با تنهایی‌اش نظم زمان را در شهر به هم می‌ریزد. داستان از آمدن کبوتران به شهر آغاز می‌شود و با بازگشت کبوتر به روستا و آرامش شهر به اوج می‌رسد. داستان «کبوتر و ساعت» روایتی نمادین از پیوند میان فرد و جامعه است که در آن، احساسات، کنش‌ها و هنجارهای اجتماعی در تعامل با یکدیگر به تصویر کشیده می‌شوند. در داستان «کبوتر و ساعت»، مؤلفه‌های تفکر مراقبتی به‌طور برجسته‌ای در تحول شخصیت کبوتر و روابط او با دیگران و جامعه نمایان است. تفکر مبتنی بر ارزش یکی از ارکان اصلی داستان است؛ کبوتر که ابتدا در جست‌وجوی هویت و زمان، براساس خواسته‌های فردی خود اقدام می‌کند، به تدریج متوجه می‌شود که تغییرات او نه تنها مشکلاتش را حل نمی‌کند بلکه جامعه را نیز به هم می‌ریزد. جملاتی مانند «هنوز شب نشده مغازه‌ها با سرعت بسته می‌شدند» به‌وضوح نشان‌دهنده اهمیت توجه به ارزش‌های اجتماعی و هماهنگی با دیگران است. در کنار این، تفکر مبتنی بر عواطف نیز نقش اساسی در داستان دارد؛ کبوتر که از اضطراب و تنهایی رنج می‌برد، با تغییر زمان تلاش می‌کند احساسات خود را کنترل کند، اما به تدریج درمی‌یابد که این تغییرات عاطفی او را به آرامش نمی‌رساند. جملاتی مانند «کبوتر تنها برای نجات از تنهایی مدام روی عقربه‌های ساعت بزرگ میدان شهر بود» نمایانگر این تحول عاطفی است. در این میان، تفکر مبتنی بر

هنجار نیز به‌طور غیرمستقیم در داستان حضور دارد؛ کبوتر در ابتدا بدون توجه به هنجارهای اجتماعی تغییراتی ایجاد می‌کند، اما با مشاهده اثرات منفی آنها، به ضرورت پیروی از هنجارهای اجتماعی پی می‌برد. تفکر مبتنی بر فعالیت در تلاش‌های کبوتر برای تغییر ساعت و تأثیر آن بر محیط شهری قابل مشاهده است؛ این فعالیت‌ها نشان‌دهنده تلاش او برای حل بحران‌ها است. تفکر مبتنی بر همدلی نیز در داستان نقش برجسته‌ای دارد؛ کبوتر با درک متقابل از وضعیت دیگران و محیط اطراف، تصمیمات خود را بهبود می‌بخشد. جملاتی مانند «کبوتران دیگر به کمک او آمدند» نمایانگر همدلی است که موجب تحول اجتماعی و فردی او می‌شود.

۹. معدن زغال سنگ کجاست؟

این داستان نوشته محمدهادی محمدی با تصویرگری ندا حقیقی مهر است که در سال ۱۳۹۸ برای دومین بار توسط انتشارات مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان چاپ شده است. «معدن زغال سنگ» روایتی از سفر مهتاب، دختر بابا اکبر، است که به دنبال معدن زغال سنگ می‌گردد تا پدرش را در آنجا ببیند. داستان از صبح سحر در روستا آغاز می‌شود و با رسیدن مهتاب به معدن و درک کار بزرگ پدر به پایان می‌رسد. مهتاب در این مسیر نمادی از رابطه انسان با طبیعت و تلاش برای فهم زندگی است. در این داستان مؤلفه‌های تفکر مراقبتی به شکل برجسته‌ای در تعامل شخصیت‌ها با یکدیگر و محیط اطرافشان تأثیرگذار هستند. تفکر مبتنی بر عواطف در این داستان با واکنش‌های درونی و احساسات شخصیت‌ها به‌ویژه مهتاب پیوند دارد. مهتاب در جست‌وجوی مفهومی عمیق‌تر از زندگی و ارتباط با دیگران، با محیط و طبیعت ارتباط عاطفی برقرار می‌کند. جملاتی مانند «آه نسیم چه مهربان است!» نشان‌دهنده تأثیر عواطف و احساسات بر تصمیمات و رفتارهای شخصیت‌هاست. همچنین تفکر مبتنی بر ارزش در جست‌وجوی معدن و تلاش برای بهبود شرایط زندگی مشاهده می‌شود. مهتاب و دیگر شخصیت‌ها با تکیه بر اصول اخلاقی و ارزش‌های انسانی مانند کمک به دیگران و حفظ ارزش‌های خانوادگی به دنبال دستیابی به اهدافشان هستند. جملاتی همچون «اگر معدن زغال سنگ را یافتم، نسیم خنک را به آن می‌سپارم» نشان‌دهنده اهمیت ارزش‌های اجتماعی و خانوادگی در تصمیم‌گیری‌هاست. تفکر مبتنی بر همدلی نیز در تعامل شخصیت‌ها با یکدیگر و طبیعت دیده می‌شود؛ جملاتی مانند «آهای ستاره‌های نقره‌ای، شما می‌دانید معدن زغال سنگ کجاست؟» نمایانگر نیاز شخصیت‌ها به کمک و حمایت یکدیگر است. در این میان، تفکر مبتنی بر هنجار به توصیف شرایط محیطی و اجتماعی مانند معدن و تأثیرات آن بر کارگران اشاره دارد. جملاتی مانند «سقف معدن سنگ سیاه!» بر سختی‌ها و چالش‌های موجود در محیط‌های اجتماعی و کاری تأکید دارند. تفکر مبتنی بر فعالیت نیز در تلاش‌های فیزیکی و ذهنی شخصیت‌ها برای دستیابی به اهداف خود بروز می‌کند. جملاتی مانند «همراه سگ نگهبان در دشت می‌دوم» نشان‌دهنده اهمیت فعالیت و تلاش در مسیر رسیدن به هدف است.

۱۰. ماهی سیاه کوچولو

این داستان نوشته صمد بهرنگی با تصویرگری فرشید مثقالی است که در سال ۱۴۰۲ برای دهمین بار توسط انتشارات نشر نظر (کتاب خروس) چاپ شده است. «ماهی سیاه کوچولو» روایتی از سفر ماجراجویانه ماهی‌ای است که در پی یافتن آخر جویبار و معنای زندگی است. داستان از شب چله آغاز می‌شود، جایی که ماهی پیر قصه را برای بچه‌ها و نوه‌هایش تعریف می‌کند، و با رفتن ماهی سیاه به دریا و رویارویی با مرگ به اوج می‌رسد. ماهی سیاه در این مسیر نمادی از کنجکاوی و تلاش برای ارتباط با جهان بزرگ‌تر است. در داستان «ماهی سیاه کوچولو»، ماهی سیاه به‌عنوان نماد فردی که به جست‌وجوی حقیقت و آزادی می‌پردازد، در دنیای محدود و تاریکی زندگی می‌کند که تحت سلطه ترس و سرکوب قرار دارد. این محیط، نمایانگر هنجارهای اجتماعی و فرهنگی است که فرد را در انفعال و سکون نگه می‌دارد و مانع رشد او می‌شود. ماهی سیاه، با جست‌وجوی حقیقت و آزادی، به چالش کشیدن این هنجارها را آغاز می‌کند و به دنیای وسیع‌تری می‌رود تا آزادانه فکر کند و

معنای زندگی را بیابد. در این مسیر، تفکر مبتنی بر ارزش در جمله‌ای که ماهی سیاه می‌گوید «مرگ خیلی آسان می‌تواند الان به سراغ من بیاید، اما من تا می‌توانم زندگی کنم نباید به پیشواز مرگ بروم»، نمایان می‌شود. او ارزش زندگی را برتر از ترس از مرگ می‌داند و به جست‌وجوی حقیقت ادامه می‌دهد. علاوه بر این، تفکر مبتنی بر عواطف در داستان با توجه به احساسات مختلف ماهی سیاه ظاهر می‌شود. او از شجاعت و هیجان برای حرکت به سمت دنیای جدید استفاده می‌کند و در مواجهه با تهدیدات از عواطف خود به‌عنوان محرک‌هایی برای بازنگری در تصمیمات بهره می‌برد. در یکی از لحظات بحرانی، او می‌گوید: «هرگز از فکر کردن و جست‌وجو دست نمی‌کشم.» در کنار این‌ها، تفکر مبتنی بر هنجار با چالش کشیدن دنیای ثابت ماهی سیاه نمایان می‌شود. او می‌گوید: «من به تنهایی و بدون کمک از دیگران تصمیم می‌گیرم، چون حقیقت در اعماق این دنیای تاریک نهفته است.» همچنین در مواجهه با تهدیدات، ماهی سیاه از تفکر مبتنی بر همدلی بهره می‌برد. او به ماهی ریزه‌ها می‌گوید: «قبول نکنید این مرغ حيله‌گر می‌خواهد ما را به جان همدیگر بیندازد»، نشان‌دهنده توجه به منافع جمعی و همدلی برای عبور از مشکلات است. ماهی سیاه با همدلی و همکاری با دیگران، از تهدیدات عبور می‌کند و به رشد فردی و جمعی خود ادامه می‌دهد. در ادامه در جدول شماره ۱، به فراوانی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در داستان‌های مورد بررسی پرداخته شده است.

جدول ۱: فراوانی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در داستان‌های ایرانی

شماره	عنوان کتاب	تفکر مبتنی بر ارزش	تفکر مبتنی بر عواطف	تفکر مبتنی بر هنجار	تفکر مبتنی بر فعالیت	تفک مبتنی بر همدلی	مجموع
۱	اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند	۴	۵	۵	۷	۴	۲۵
۲	چتری با پروانه‌های سفید	۳	۶	۳	۵	۴	۲۱
۳	چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟!	۲	۴	۵	۴	۲	۱۷
۴	دو سیاره	۲	۴	۴	۵	۲	۱۷
۵	زیباترین آواز	۲	۵	۲	۵	۴	۱۸
۶	شب‌به‌خیر فرمانده	۳	۶	۴	۷	۳	۲۳
۷	سارا، مربای سیب و رودخانه	۴	۵	۴	۵	۳	۲۱
۸	کبوتر و ساعت	۲	۴	۵	۴	۲	۱۷
۹	معدن زغال‌سنگ کجاست؟	۳	۵	۴	۵	۵	۲۲
۱۰	ماهی سیاه کوچولو	۳	۵	۴	۵	۴	۲۱
	مجموع	۲۸	۴۹	۴۰	۵۲	۳۳	۲۰۲

تحلیل کمی جدول فراوانی‌ها نشان می‌دهد که تفکر مبتنی بر فعالیت با ۵۲ مصداق، پرتکرارترین مؤلفه تفکر مراقبتی در داستان‌های بررسی شده است و در داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» و «شب‌به‌خیر فرمانده» (هر کدام ۷ مصداق) به اوج می‌رسد، که بر تلاش‌های عملی برای تحقق اهداف جمعی و فردی تأکید دارد. تفکر مبتنی بر عواطف با ۴۹ مصداق، به‌ویژه در داستان «چتری با پروانه‌های سفید» و «شب‌به‌خیر فرمانده» (هر کدام ۶ مصداق)، پیوندهای عاطفی را در تصمیم‌گیری‌ها و روابط اجتماعی برجسته می‌کند. تفکر مبتنی بر هنجار با ۴۰ مصداق در داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند»، «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟!»، و «کبوتر و ساعت» (هر کدام ۵ مصداق)، رعایت انتظارات اجتماعی را نشان می‌دهد. تفکر مبتنی بر همدلی با ۳۳ مصداق، به‌ویژه در داستان «معدن زغال‌سنگ کجاست؟» (۵ مصداق)، درک متقابل را ترویج می‌کند. تفکر مبتنی بر ارزش با ۲۸ مصداق، در داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» و «سارا، مربای سیب و رودخانه» (هر کدام ۴ مصداق)، اصول اخلاقی و فرهنگی را منتقل می‌کند. همچنین داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» با ۲۵ مصداق، بیشترین حضور

مؤلفه‌های تفکر مراقبتی را دارد، به دنبال آن «شب‌به‌خیر فرمانده» (۲۳ مصداق)، «معدن زغال‌سنگ کجاست؟» (۲۲ مصداق)، «چتری با پروانه‌های سفید»، «سارا، مربای سیب و رودخانه»، و «ماهی سیاه کوچولو» (هر کدام ۲۱ مصداق)، «زیباترین آواز» (۱۸ مصداق)، و «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟!»، «دو سیاره»، و «کبوتر و ساعت» (هر کدام ۱۷ مصداق) قرار دارند. اطلاعات جدول نشان می‌دهد که داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» با ۲۵ مصداق، بیشترین حضور مؤلفه‌های تفکر مراقبتی را دارد و با تأکید بر فعالیت (۷ مصداق)، عواطف (۵ مصداق)، و هنجار (۵ مصداق)، همکاری جمعی و پیوندهای فرهنگی را برجسته می‌کند. «شب‌به‌خیر فرمانده» با ۲۳ مصداق، به‌ویژه با فعالیت (۷ مصداق) و عواطف (۶ مصداق)، تحول عاطفی و اخلاقی از خصومت به دوستی را نشان می‌دهد. «معدن زغال‌سنگ کجاست؟» با ۲۲ مصداق، با همدلی (۵ مصداق) و عواطف (۵ مصداق)، قدردانی از زحمات دیگران را ترویج می‌کند. «چتری با پروانه‌های سفید»، «سارا، مربای سیب و رودخانه»، و «ماهی سیاه کوچولو» هر کدام با ۲۱ مصداق، به‌ترتیب پیوندهای عاطفی، ارزش‌های خانوادگی، و شجاعت در جست‌وجوی حقیقت را بازنمایی می‌کنند. «زیباترین آواز» با ۱۸ مصداق، هماهنگی با طبیعت را از طریق عواطف و همدلی نشان می‌دهد. «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟!»، «دو سیاره»، و «کبوتر و ساعت» هر کدام با ۱۷ مصداق، با تأکید بر هنجار و عواطف، کمترین حضور را دارند، اما همچنان مفاهیم اجتماعی و اخلاقی را منتقل می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، تحلیل ظرفیت داستان‌های ایرانی گروه سنی «ج» (۹ تا ۱۲ سال) برای پرورش تفکر مراقبتی در چارچوب برنامه فلسفه برای کودکان (فبک) بود. بر پایه تحلیل قیاسی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی در داستان‌های منتخب، شامل «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند»، «چتری با پروانه‌های سفید»، «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟!»، «دو سیاره»، «زیباترین آواز»، «شب‌به‌خیر فرمانده»، «سارا، مربای سیب و رودخانه»، «کبوتر و ساعت»، «معدن زغال‌سنگ کجاست؟» و «ماهی سیاه کوچولو»، و تطبیق یافته‌ها با پیشینه پژوهشی، مشخص شد که این داستان‌ها ظرفیت مناسبی برای تقویت مهارت‌های فکری، اخلاقی و اجتماعی در بستر گفت‌وگوهای فلسفی دارند. این پژوهش به‌ویژه بر ظرفیت داستان‌های ایرانی در پرورش مؤلفه‌های تفکر مراقبتی، شامل تفکر مبتنی بر همدلی، عواطف، ارزش، هنجار و فعالیت، تأکید دارد. تفکر مراقبتی، به‌منزله رویکردی بنیادین در فبک، با تمرکز بر تعاملات انسانی، ارزش‌ها، عواطف و مهارت‌های اجتماعی، بستری برای پرورش کندوکاو فلسفی فراهم می‌کند و از این‌رو، در برنامه‌های آموزشی شایسته توجه فزون‌تری است. یافته‌ها نشان می‌دهند که داستان‌های ایرانی، با روایت‌های بومی و غنی، می‌توانند زمینه‌ای مناسب برای پرورش تفکر مراقبتی در حلقه‌های کندوکاو ایجاد کنند. در این میان، داستان «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» با غنای بالای مؤلفه‌های تفکر مبتنی بر فعالیت و هنجار، و «چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟» با کمترین حضور مؤلفه تفکر مبتنی ارزش، به‌ترتیب پرمایه‌ترین و کم‌مایه‌ترین داستان‌ها در پژوهش حاضر هستند.

در این پژوهش، مؤلفه تفکر مبتنی بر همدلی در داستان‌هایی مانند «سارا، مربای سیب و رودخانه» و «ماهی سیاه کوچولو» به‌روشنی آشکار است. همدلی، به‌ویژه در «معدن زغال‌سنگ کجاست؟»، به‌عنوان ابزاری بنیادین برای درک احساسات دیگران و برانگیختن پرسش‌های اخلاقی در گفت‌وگوهای فلسفی معرفی می‌شود. برای نمونه، در «سارا، مربای سیب و رودخانه»، تلاش سارا برای خوشنودی مادرش، با تأمل در نیازهای عاطفی او، همدلی را به‌مثابه پلی برای پیوندهای انسانی به تصویر می‌کشد که ظرفیت مناسبی برای غنی‌سازی حلقه‌های کندوکاو دارد. این یافته‌ها با پژوهش حسام‌پور و مصلح (۱۳۹۳) هم‌خوان است که همدلی را رکنی محوری در تفکر مراقبتی دانسته و استدلال می‌کنند که این مؤلفه، با تقویت درک متقابل، بستری برای کاوش‌های اخلاقی فراهم می‌کند. مسلمی و همکاران (۱۴۰۳)، با تحلیل قیاسی داستان‌های ایرانی، نشان داده‌اند که همدلی در روایت‌های بومی، با ایجاد پیوندهای عاطفی، گفت‌وگوهای فبک را برای کودکان ایرانی ملموس‌تر می‌سازد. در مقایسه با پژوهش‌های پیشین که اغلب به متون غیربومی پرداخته‌اند، این پژوهش ظرفیت داستان‌های ایرانی را در زمینه‌سازی همدلی با تکیه بر ارزش‌های بومی برجسته می‌کند.

تفکر مبتنی بر عواطف نیز یکی از مؤلفه‌های اصلی این پژوهش است که در داستان‌هایی مانند «ماهی سیاه کوچولو» و «سارا، مربای سیب و رودخانه» دیده می‌شود، اما در «چتری با پروانه‌های سفید» و «شب‌به‌خیر فرمانده» پررنگ‌تر است. در این داستان‌ها، عواطف شخصیت‌ها، مانند شجاعت ماهی سیاه در جست‌وجوی معنای زندگی یا اضطراب آتوسا در «چتری با پروانه‌های سفید»، بستری برای کاوش‌های اخلاقی فراهم می‌کنند. این عواطف، با جهت‌دهی به تأملات شخصیت‌ها، زمینه‌ساز پرسش‌هایی درباره تأثیر احساسات بر رفتارهای اخلاقی‌اند. پژوهش عظمت‌مدار فرد و قانندی (۱۳۹۶) عواطف را ابزاری کارآمد برای پرورش مفاهیم اخلاقی می‌داند و استدلال می‌کند که خودآگاهی عاطفی، کودکان را به تصمیم‌گیری مسئولانه هدایت می‌کند. شفائی و قانندی (۱۴۰۲) و هدایتی و دلیر (۱۴۰۳) نیز نشان داده‌اند که حلقه‌های کندوکاو مبتنی بر داستان‌های عاطفی، با تقویت هویت فرهنگی، تفکر مراقبتی را تعمیق می‌بخشند. این پژوهش، در مقایسه با پژوهش‌های پیشین، بر ظرفیت داستان‌های ایرانی برای برانگیختن تأملات عاطفی در بستر فرهنگی بومی تأکید دارد که می‌تواند گفت‌وگوهای فبک را غنی‌تر کند.

در داستان‌هایی مانند «زیباترین آواز» و «ماهی سیاه کوچولو»، تفکر مبتنی بر ارزش‌ها به‌گونه‌ای برجسته نمود می‌یابد، اما در «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» و «سارا، مربای سیب و رودخانه» پرمایگی بیشتری دارد. برای مثال، در «زیباترین آواز»، جست‌وجوی شخصیت برای هویت خویش از طریق اصالت و صداقت، پرسش‌هایی درباره معنای ارزش‌های انسانی برمی‌انگیزد. این داستان‌ها ظرفیت مناسبی برای گفت‌وگوهای فبک دارند، اما «چرا بادبادک‌ها همه‌چیز را فراموش می‌کنند؟» کمترین حضور این مؤلفه را نشان می‌دهد. پژوهش‌های رشتچی (۱۳۸۹) و پناهی (۱۳۹۰) آموزش ارزش‌ها از طریق ادبیات را کلیدی می‌دانند و استدلال می‌کنند که روایت‌های ارزش‌محور، هویت اخلاقی کودکان را تقویت می‌کنند. مسلمی و همکاران (۱۴۰۳) نیز نشان داده‌اند که داستان‌های ایرانی، با تکیه بر زمینه‌های فرهنگی، ارزش‌ها را به‌گونه‌ای ملموس منتقل می‌کنند. این پژوهش، برخلاف پژوهش‌های پیشین، بر ظرفیت منحصربه‌فرد داستان‌های ایرانی برای انتقال ارزش‌های بومی در فبک تأکید دارد.

تفکر مبتنی بر هنجار نیز از مؤلفه‌های اثرگذار است که در داستان‌هایی مانند «زیباترین آواز» و «ماهی سیاه کوچولو» مشاهده می‌شود، اما در «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» و «کبوتر و ساعت» پررنگ‌تر است. شخصیت‌ها در این داستان‌ها با هنجارهای اجتماعی روبه‌رو شده و زمینه‌ای برای تأمل در مسئولیت‌های جمعی فراهم می‌کنند. برای نمونه، در «کبوتر و ساعت»، تلاش کبوتر برای تغییر زمان، پرسش‌هایی درباره تعادل بین هنجارهای اجتماعی و خواسته‌های فردی برمی‌انگیزد. پژوهش‌های حیدری‌نسب و همکاران (۱۴۰۱) و افتخاری و همکاران (۱۴۰۱) آگاهی از هنجارها را برای تقویت مهارت‌های اجتماعی مؤثر می‌دانند و استدلال می‌کنند که تأمل در هنجارها، درک کودکان از نقش اجتماعی خود را تعمیق می‌بخشد. این پژوهش، در مقایسه با پژوهش‌های پیشین، ظرفیت داستان‌های ایرانی را برای برانگیختن گفت‌وگوهای فلسفی درباره هنجارهای بومی نمایان می‌سازد.

در نهایت، تفکر مبتنی بر فعالیت در داستان‌هایی مانند «چتری با پروانه‌های سفید» و «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» دیده می‌شود، با غنای ویژه در «اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند» که همکاری گروهی کودکان پررنگ است. کنش‌های عملی، مانند ساخت آدم‌برفی، ظرفیت داستان برای برانگیختن فعالیت‌های عملی در فبک را نشان می‌دهد. پژوهش‌های اسکندری شرفی و همکاران (۱۴۰۰) و گنجعلی‌خان حاکمی (۱۴۰۰) این کنش‌ها را ابزاری کارآمد می‌دانند و استدلال می‌کنند که فعالیت‌های عملی، حس همکاری را تقویت می‌کنند. این پژوهش، با تمرکز بر داستان‌های ایرانی، ظرفیت این داستان‌ها را برای ایجاد بستری عملی در حلقه‌های کندوکاو نشان می‌دهد.

یافته‌های پژوهش گویای آن است که داستان‌های ایرانی، با تکیه بر مؤلفه‌های تفکر مراقبتی، ظرفیت مناسبی برای بهره‌گیری در برنامه‌های فلسفه برای کودکان دارند. این داستان‌ها می‌توانند با پیوند کودکان به فرهنگ بومی، بستری برای گفت‌وگوهای فلسفی و پرورش تفکر اخلاقی و اجتماعی فراهم آورند. پژوهش‌های مسلمی و همکاران (۱۴۰۳) و اسکندری شرفی و همکاران (۱۴۰۰) نیز این ظرفیت را تأیید می‌کنند.

محدودیت پژوهش حاضر نیز این است که صرفاً با تکیه بر مؤلفه‌های تفکر مراقبتی لیپمن به بررسی داستان‌های ایرانی گروه سنی ج پرداخته است و تأثیر آنها بر تفکر مراقبتی کودکان در محیط‌های آموزشی و کلاس‌های فلسفه برای کودکان مورد ارزیابی قرار نگرفته است. همچنین، تفاوت‌های فردی کودکان، مانند ویژگی‌ها و نیازهای شخصیتی که ممکن است بر درک و تأثیرپذیری آنها از مفاهیم داستان‌ها تأثیرگذار باشد، در این پژوهش لحاظ نشده است. لذا برای پژوهش‌های آتی، ارزیابی‌های میدانی در محیط‌های آموزشی ضروری است تا تأثیرات واقعی داستان‌ها بر تفکر مراقبتی و تصمیم‌گیری اخلاقی کودکان در کلاس‌های فلسفه برای کودکان سنجیده شود. همچنین، افزودن فعالیت‌ها و تمرین‌های عملی متناسب با برنامه فلسفه برای کودکان به داستان‌ها می‌تواند اثربخشی آنها را در فرآیندهای آموزشی افزایش دهد.

منابع

۱. احمدی، احمد رضا. (۱۴۰۰). کبوتر و ساعت. تهران: علمی و فرهنگی
۲. اسکندری شرفی، فرشاد. (۱۳۹۹). نقد غنای روانشناختی مجموعه داستان «تنور و داستان‌های دیگر» هوشنگ مرادی کرمانی با تکیه بر انگاره متیو لیپمن. رخسار زبان، ۱۴(۱۵)، ص ۲۹-۵۶. <https://rokhzareban.ir>
۳. اسکندری شرفی، فرشاد، رحمتی فیروزآبادی، یونس، و فلاح، علی نصرت. (۱۴۰۰). خوانش فبکی داستان ماهی سیاه کوچولو، اثر صمد بهرنگی. تفکر و کودک، ۱۲(۱)، ص ۱-۳۳. <https://doi.org/10.30465/fabak.2021.6230>
۴. اسکندری شرفی، فرشاد، و بیگزاده، خلیل. (۱۴۰۰). مجموعه داستان «پلوخورش» هوشنگ مرادی کرمانی در ترازوی فبک. ادبیات پارسی معاصر، ۱۱(۱)، ص ۱-۲۹. <https://doi.org/10.30465/copl.2021.6823>
۵. افتخاری، حجت، افتخاری، جابر، و افتخاری، عفت. (۱۴۰۱). ارزیابی میزان کاربست مؤلفه‌های تفکر مراقبتی از دیدگاه لیپمن در محتوای برنامه درسی قصدشده پایه ششم دوره ابتدایی. مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۱۱(۴)، ص ۵۷۴-۵۹۲. <https://doi.org/10.1001.1.2423494.1401.11.4.23.1>
۶. اکبرپور، احمد. (۱۴۰۲). شب‌به‌خیر فرمانده. تهران: افق.
۷. اکبری، احمد، جاویدی کلاته جعفرآبادی، طاهره، شعبانی ورکی، بختیار، و تقوی، محمد. (۱۳۹۱). فلسفه برای کودکان (P4C): مضامین فلسفی در داستان‌های متون کلاسیک ادب فارسی. تفکر و کودک، ۳(۶)، ص ۱-۲۵. https://fabak.ihs.ac.ir/article_721.html
۸. ایروانی، شهین، و مختاری، خدیجه. (۱۳۹۰). جایگاه مفاهیم فلسفی در ادبیات داستانی کودک ایران. مطالعات ادبیات کودک، ۲(۱)، ص ۲-۳۱. <https://doi.org/10.22099/jcls.2012.442>
۹. بهرنگی، صمد. (۱۴۰۲). ماهی سیاه کوچولو. تهران: نظر.
۱۰. پناهی، میهن. (۱۳۹۰). بررسی و مقایسه شیوه آموزش تفکر نزد عطار و لیپمن. تفکر و کودک، ۲(۱)، ص ۳-۲۳.
۱۱. تقی، شکوفه. (۱۳۹۵). زیباترین آواز. تهران: کانون پرورش فکری.
۱۲. حسام‌پور، سعید، و مصلح، ملیحه. (۱۳۹۳). تحلیل کیفی محتوای فلسفی برخی از داستان‌های منتخب در ادبیات کودک (بر پایه نظریه متیوز). تفکر و کودک، ۲، ص ۳۵-۵۸. https://fabak.ihs.ac.ir/article_1781.html
۱۳. حسن‌زاده، فرهاد. (۱۴۰۱). چتری با پروانه‌های سفید. تهران: فاطمی.
۱۴. حمیدی، علی. (۱۳۹۲). بررسی چگونگی استفاده از داستان‌های شاهنامه در برنامه درسی فلسفه برای کودکان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت معلم تهران.
۱۵. حیدری نسب، فرحناز، کزازی، میرجلال‌الدین، و بیگزاده، خلیل. (۱۴۰۱). تحلیل رمان‌های نوجوان فرهاد حسن‌زاده بر پایه انگاره تفکر مراقبتی لیپمن (مطالعه موردی: داستان‌های گروه سنی «د» و «ه» با موضوع پایداری در دفاع مقدس). تفکر و کودک، ۱۳(۱)، ص ۱۴۳-۱۷۳. <https://doi.org/10.30465/fabak.2022.7535>
۱۶. خسرونژاد، مرتضی. (۱۳۸۲). ویژگی‌ها و مسائل فلسفه ادبیات کودک. علوم اجتماعی و انسانی، ۱، ص ۱۲۳-۱۳۵. <http://fa.journals.sid.ir/ViewPaper.aspx?id=18292>
۱۷. خسرونژاد، مرتضی. (۱۳۸۶). تأملی بر همنشینی ادبیات کودک و فلسفه در برنامه فلسفه برای کودکان. نوآوری‌های آموزشی، ۶(۲۰)، ص ۱۰۹-۱۲۴. https://noavaryedu.oerp.ir/article_78825.html?lang=fa

۱۸. رجبی همدانی، مهسا، بیگزاده، خلیل، ناجی، سعید، و اسفندیاری، سیمین. (۱۳۹۶). افسانه‌های ایرانی پریان ابزاری برای فکرپروری کودکان (رهیافتی آموزشی بر اساس نظریه لیپمن). تفکر و کودک، ۸(۲)، ص ۵۹-۸۶. https://fabak.iics.ac.ir/article_3512.html
۱۹. رشتچی، مژگان. (۱۳۸۹). ادبیات داستانی کودکان و نقش آن در رشد تفکر. تفکر و کودک، ۱۱(۲)، ص ۲۳-۳۷.
۲۰. رمضان‌فینی، معصومه، باقری‌نوع‌پرست، خسرو، و قانندی، یحیی. (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی تفکر انتقادی در فلسفه اجتماعی هورکهایمر و برنامه فلسفه برای کودکان. فلسفه تربیت، ۳(۲)، ص ۶۳-۹۳. <http://pesi.saminattech.ir/Article/34877/FullText>
۲۱. ستاری، علی. (۱۳۹۳). نقد مبانی فلسفی فلسفه برای کودکان. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲۲. ستاری، علی. (۱۳۹۵). رویکردهای مواجهه با برنامه درسی فلسفه برای کودکان و معرفی راهکار مناسب برای کاربست آن در ایران. نوآوری‌های آموزشی، ۱۵(۲)، ص ۵۰-۷۰. https://noavaryedu.oerp.ir/article_79089.html
۲۳. سهرابی، راضیه. (۱۳۹۰). مقایسه افسانه‌های ایرانی، کتاب‌های داستانی-تصویری ایرانی و کتاب‌های داستانی-تصویری خارجی بر مبنای مؤلفه‌های تفکر فلسفی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.
۲۴. سیدعلی‌اکبر، سیدنوید. (۱۳۹۶). قصه سارا، مرای سب و رودخانه. تهران: علمی و فرهنگی.
۲۵. شجاعی، سیدعلی. (۱۳۹۹). چرا بادبادک‌ها همه چیز را فراموش می‌کنند؟. تهران: نیستان.
۲۶. شجاعی، سیدعلی. (۱۴۰۲). اگر آدم‌برفی‌ها آب نشوند.... تهران: نیستان.
۲۷. شرفانی، طاهره و قانندی، یحیی. (۱۴۰۲). بررسی تفکر مراقبتی و همبسته‌های آن در فلسفه اخلاقی. تأملات فلسفی، ۱۳(۳۱)، ۲۲۳-۲۴۸. <https://doi.org/10.30470/phm.2022.544694.2133>
۲۸. ضرغامی، سعید. (۱۳۹۴). نگاهی به فلسفه برای کودکان از منظر فلسفه تعلیم و تربیت. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۲۹. عبدالهی، زهرا، بوذری، علی، و شیخ‌رضایی، حسین. (۱۴۰۴). تأملی بر پتانسیل‌های کتاب تصویری آینار تورکوفسکی بر مبنای مؤلفه‌های برنامه فبک. تفکر و کودک. ۱۶(۲). https://fabak.iics.ac.ir/article_10216.html?lang=fa
۳۰. عظمت‌مدارفرد، فاطمه. (۱۳۹۶). شناسایی مؤلفه‌های تفکر فلسفی لیپمن در منتخب داستان‌های طنز ادب فارسی و تدوین راهنمای داستان‌ها. رساله دکتری منتشر نشده، دانشگاه اصفهان.
۳۱. عظمت‌مدارفرد، فاطمه، نصرآبادی، حسنعلی بختیار، حیدری، محمدحسین، و قانندی، یحیی. (۱۳۹۷). بررسی ظرفیت سه داستان از رساله دلگشای عبید زاکانی بر اساس مؤلفه‌های تفکر فلسفی لیپمن. مطالعات ادبیات کودک، ۹(۲)، ص ۹۹-۱۲۲. <https://doi.org/10.22099/jcls.2017.24046.1474>
۳۲. عظمت‌مدارفرد، فاطمه، و قانندی، یحیی. (۱۳۹۶). پژوهشی در داستان‌های طنز ادب فارسی با نظر به مؤلفه‌های تفکر فلسفی. فلسفه تربیت، ۲(۲)، ص ۹۲-۱۱۹. <https://doi.org/10.1001.1.25382802.1396.2.2.8.5>
۳۳. قره‌باغی، مسعود. (۱۴۰۰). دو سیاره. تهران: فاطمی.
۳۴. گنجعلی‌خان حاکمی، معصومه. (۱۴۰۰). تحلیل محتوای مؤلفه‌های فلسفه به کودکان در قرآن. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
۳۵. الله کرمی، آزاد، و زارعی زوارکی، اسماعیل. (۱۳۹۳). مقایسه اثر آموزش تلفیقی با آموزش سنتی بر تفکر انتقادی و شادکامی دانش‌آموزان. فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۴(۴)، ص ۳۹-۵۷. https://journals.iau.ir/article_641352.html

۳۶. مجید حبیبی عراقی، لیلا؛ دبیران، حکیمه؛ سلطانی، منظر؛ و ناجی، سعید. (۱۳۹۲). خوانش فلسفی گزیده متون داستانی کلاسیک فارسی متناسب با اهداف برنامه فلسفه برای کودکان (گلستان سعدی، بوستان سعدی، مثنوی معنوی، کلیله و دمنه). تفکر و کودک، ۴(۸)، ص ۷۵-۱۰۰. https://fabak.ihs.ac.ir/article_1108.html?lang=en
۳۷. محمدی، محمدهادی. (۱۳۹۸). معدن زغال سنگ کجاست؟. تهران: مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان.
۳۸. مسلمی، فهیمه، افتخاری، جابر، و نوروزی، رضاعلی. (۱۴۰۳). واکاوی مؤلفه‌های تفکر مراقبتی لیمن در مجموعه داستان‌های فکری برای کودکان ایرانی. پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۱۴(۴۸). <http://erj.khu.ac.ir/article-1-1399-en.html>
۳۹. مسلمی، فهیمه، شمشی، بابک، ایزدپناه، امین، و خوشبخت، فریبا. (۱۴۰۳). شناسایی مؤلفه‌های تفکر فلسفی لیمن در کتاب داستان شازده کوچولو. برنامه درسی و آموزش یادگیرنده‌محور، ۳(۴)، ص ۹۸-۱۱۴. <https://doi.org/10.22034/cipj.2025.62587.1135>
۴۰. مسلمی، فهیمه، شمشی، بابک، و ایزدپناه، امین. (۱۴۰۳). شناسایی مؤلفه‌های تفکر فلسفی لیمن در کتاب داستان پینوکیو. پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۵(۱۴)، ص ۱۲۳-۱۵۳. <https://doi.org/10.22054/qric.2024.81082.386>
۴۱. ناجی، سعید. (۱۳۹۶). معیار فیک برای داستان: نقد و بررسی داستان‌های مورد استفاده برای آموزش تفکر در ایران (حمید اسکندری، ویراستار). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۴۲. ناجی، سعید. (۱۴۰۲). کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان (جلد ۱). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۴۳. ناجی، سعید، و عسگری، سمانه. (۱۳۹۷). راهنمای انیمیشن‌هایی برای کلاس فلسفه برای کودکان. تهران: کرگدن.
۴۴. هدایتی، مهربان و دلیر، نیره. (۱۴۰۳). «تفکر مراقبتی» مهارتی برای پیوند اهداف شناختی و عاطفی در «حلقه‌های کندوکاو»: مطالعه موردی درس تاریخ. علوم تربیتی. doi: 10.22055/edus.2025.48244.3673
۴۵. هدایتی، مهربان. (۱۳۹۴). مبانی روانشناسی رشدشناختی در برنامه فلسفه برای کودکان. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۴۶. هدایتی، مهربان. (۱۳۹۶). صعودی سالم: رویکرد نقد مراقبتی. پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷(۷)، ۲۳۵-۲۵۲. https://criticalstudy.ihs.ac.ir/article_2927.html
۴۷. هدایتی، مهربان، رضایی، محمدهاشم، پیرانی، ذبیح، و هاشمی، مسعود. (۱۳۹۵). تأثیر اجرای برنامه فلسفه برای کودکان بر نگرش ارزشی دانش‌آموزان پسر پایه هفتم دبیرستان شهر خرم‌آباد. تفکر و کودک، ۷(۲)، ص ۷۹-۱۰۴. https://fabak.ihs.ac.ir/article_2894.html
۴۸. یوسفی، عاطفه، و ناجی، سعید. (۱۴۰۱). بازخوانی بابی از کلیله و دمنه (تحلیل باب شیر و شغال براساس مبانی داستانی فلسفه برای کودکان). پژوهشنامه ادبیات تعلیمی، ۱۴(۵۵)، ص ۱۳۵-۱۶۰. <https://doi.org/10.30495/PARS.2022.699802>
49. Abdollahi, Z., Boozari, A., & Sheykh Rezaee, H. (2025). A reflection on the potential of Einar Turkowski's picture book based on the components of the P4C program. *Thinking and Children*. https://fabak.ihs.ac.ir/article_10216.html?lang=fa (In Persian).
50. Ahmad, A., Anas, M., & Sugiyono, S. (2024). The influence of the social environment on attitude rational economy through lifestyle for students of Vocational School 2 Blitar. *Nusantara Economics and Entrepreneurships Journals*, 2(2), 155–164. <https://doi.org/10.59971/necent.v2i2.45>.
51. Ahmadi, A. (2021). *Kabutar va Sa'at (The Pigeon and the Clock)*. Tehran: Elmi va Farhangi. (In Persian).
52. Akbari, A. (2023). *Shab Bekheir Farman Deh (Good Night, Commander)*. Tehran: Ofoq. (In Persian).
53. Akbari, A., Javidi Kalateh Jafarabadi, T., Shabani Varaki, B., & Taghavi, M. (2013). Philosophy for Children (P4C): Philosophic conceptions in the stories of classic texts of Persian literature. *Thinking and Children*, 3(6), 1–25. https://fabak.ihs.ac.ir/article_721.html (In Persian).

54. Alahkarami, A., & Zarei Zavarki, I. (2014). Comparison of the effect of integrated education with traditional education on critical thinking and happiness of students. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 4(4), 39–57. https://journals.iau.ir/article_641352.html (In Persian).
55. Azamatmadarfard, F. (2017). *Identifying the components of Lipman's philosophical thinking in selected humorous stories of Persian literature and developing a guide for the stories*, Unpublished doctoral dissertation. University of Isfahan. (In Persian).
56. Azamatmadarfard, F., Nasr Abadi, H. B., Heidari, M. H., & Ghaedi, Y. (2019). Analyzing three stories from Ubayd Zakani's Resaleh-ye Delgosha according to Lipman. *Journal of Children's Literature Studies*, 9(2), 99–122. <https://doi.org/10.22099/jcls.2017.24046.1474> (In Persian).
57. Azmatmadarfard, F., & Ghaedi, Y. (2017). A study on Persian humorous stories with regard to components of philosophical thinking. *Philosophy of Education*, 2(2), 92–119. <https://doi.org/10.1001.1.25382802.1396.2.2.8.5> (In Persian).
58. Bălan, M. (2025). Problema identității personale în cărțile pentru copii. In *Identitate și valori culturale în context European* (p. 97).
59. Behrangi, S. (2023). *Mahi Siah Koochooloo (The Little Black Fish)*. Tehran: Nazar. (In Persian).
60. Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2020). *Applied behavior analysis* (3rd ed.). Pearson.
61. Cuartas, J., & Vergunst, F. (2025). Nurturing care as a critical buffer against climate change impacts on child development. *PLOS Global Public Health*, 5(4), Article e0004441. <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0004441>.
62. De Puig, I. (2018). Filosofía para niños. *Voces de la Educación*, 3(6), 77–84.
63. Delanoy, M. (1997). Teaching philosophical thinking through children's literature: Creative application of dialogue and story. *Education Resource Information Center (ERIC)*. <http://www.eric.ed.gov/ed410558.pdf>.
64. Echeverria, E., & Hannam, P. (2013). Philosophical inquiry and the advancement of democratic praxis. *Journal of Pedagogy*, 4(1), 111. <https://doi.org/10.2478/jped-2013-0007>.
65. Eftekhari, H., Eftekhari, J., & Eftekhari, E. (2023). Evaluation of the application of care thinking components from Lipman's point of view in the intended curriculum content of the sixth grade of elementary school. *Educational and Scholastic Studies*, 11(4), 574–592. <https://doi.org/10.1001.1.2423494.1401.11.4.23.1> (In Persian).
66. Eskandari Sharafi, F. (2020). A critique of the psychological richness of the short story collection “The Tanoor and Other Stories” by Houshang Moradi Kermani, based on Matthew Lipman's philosophical framework. *Rokhsar-e Zaban*, 14(15), 29–56. <https://rokhsharezaban.ir> (In Persian).
67. Eskandari Sharafi, F., & Baygzade, K. (2021). Polo-Khoresh story collection by Houshang Moradi Kermani on the scales of P4C. *Contemporary Persian Literature*, 11(1), 1–28. <https://doi.org/10.30465/copl.2021.6823> (In Persian).
68. Eskandari Sharafi, F., Rahmati Firouzabadi, Y., & Falah, A. F. (2021). P4C reading of Little Black Fish (Mahi Koucholou-ye Siyah) by Samad Behrangi. *Thinking and Children*, 12(1), 1–33. <https://doi.org/10.30465/fabak.2021.6230> (In Persian).
69. GanjaliKhan Hakemi, M. (2021). *Content Analysis of the Components of Philosophy for Children in the Quran*. Unpublished Master's Thesis. University of Isfahan. (In Persian).
70. Gharabaghi, M. (2021). *Do Sayyare (Two Planets)*. Tehran: Fatemi. (In Persian).
71. Gregory, M. (Ed.). (2008). *Philosophy for children: Practitioner handbook*. Institute for the Advancement of Philosophy for Children.
72. Haidarinasab, F., Kazzazi, M., & Baygzade, K. (2022). Analysis of Farhad Hassanzadeh's teen novels based on Lipman's concept of caring thinking (Case study: Stories of age groups “D” and “E” with the theme of resilience in the Sacred Defense). *Thinking and Children*, 13(1), 143–173. <https://doi.org/10.30465/fabak.2022.7535> (In Persian).

73. Hamidi, A. (2013). *Investigating the use of Shahnameh stories in the philosophy for children curriculum*. Master's thesis, Tarbiat Moallem University. (In Persian).
74. Hamzah, A., & Shaari, A. (2018). A comparative review of caring thinking and its implications on teaching and learning. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, 15(1), 83–104. <https://doi.org/10.32890/mjli2018.15.1.4>.
75. Hasanzadeh, F. (2022). *Chatrī ba Parvanehaye Sefid (An Umbrella with White Butterflies)*. Tehran: Fatemi. (In Persian).
76. Hashempour, M. H., Gharibi, H., & Rahmani, S. (2024). Investigating the effectiveness of philosophy education based on the Wartenberg approach on adolescents' critical thinking and caring thinking. *Journal of Adolescent and Youth Psychological Studies*, 5(11), 47–54. <https://doi.org/10.61838/kman.jayps.5>.
77. Hawken, J. (2021). Entre ontologie et politique, le caring thinking chez Ann Margaret Sharp: Analyse théorique d'une conception singulière du care. *Nouveaux Cahiers de la Recherche en Éducation*, 23(3), 16–39. <https://doi.org/10.7202/1092714aradresse>.
78. Hawken, J. (2024). Caring Thinking, at the Heart of Ann Margaret Sharp's Ethical Ambitions: What Practical Recommendations for Supporting Vulnerabilities in Philosophical Practice with Children? *Revue Education et Socialisation*, (73). <https://doi.org/10.4000/12dep>.
79. Hedayati, M., & Delir, N. (2024). "Caring Thinking" as a Skill for Connecting Cognitive and Emotional Goals in "Inquiry Circles": A Case Study of History Lessons. *Educational Sciences*, (), -. doi: 10.22055/edus.2025.48244.3673 (In Persian).
80. Hedayati, M. (2017). A Healthy Climbing: The Critical Care Approach. *Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences*, 17(7), 235–252. https://criticalstudy.iics.ac.ir/article_2927.html (In Persian).
81. Hedayati, M., Rezaei, M. H., Pirani, Z., & Hashemi, M. (2016). The effect of implementing the Philosophy for Children program on the value attitudes of seventh-grade male students in Khorramabad. *Thinking and the Child*, 7(2), 79–104. https://fabak.iics.ac.ir/article_2894.html (In Persian).
82. Herrera Rojas, J. J., Herrera Rojas, M. Z., Sotelo Núñez, A. C., & López Regalado, O. (2024). Stories in preschool education: A bibliometric analysis. *Nanotechnology Perceptions*. <https://doi.org/10.62441/nano-ntp.vi.2845>.
83. Hessampour, S., & Mosleh, M. (2015). Connection between children, philosophy and poetic world in the contemporary children literature. *Thinking and Children*, 5(10), 35–58. https://fabak.iics.ac.ir/article_1781.html (In Persian).
84. Hogan, M. J. (2006). Cultivating thought-full and creative thinkers: A comment on quality merging Costa with Claxton et al. *Thinking Skills and Creativity*, 1, 152–154.
85. Irvani, S., & Mokhtari, Kh. (2012). An analysis of philosophical content in Iranian children's fictions. *Journal of Children's Literature Studies*, 2(1), 1–31. <https://doi.org/10.22099/jcls.2012.442> (In Persian).
86. Jackson, M. M., & Heath, M. A. (2017). Preserving Guam's culture with culturally responsive children's stories. *School Psychology International*, 38(5), 458–472. <https://doi.org/10.1177/0143034317719944>.
87. Kennedy, O. O. (2011). Philosophical and sociological overview of vocational technical education in Nigeria. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(1), 52–57. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBSS/v1-i2/8444>.
88. Khasronjad, M. (2007). A reflection on the coexistence of children's literature and philosophy in the Philosophy for Children program. *Educational Innovations*, 6(20), 109–124. https://noavaryedu.oerp.ir/article_78825.htm-l?lang=fa (In Persian).
89. Khosronejad, M. (2003). Characteristics and issues of philosophy of children's literature. *Social and Human Sciences*, 1, 123–135 <http://fa.journals.sid.ir/ViewPaper.aspx?id=18292> (In Persian).

90. Kidd, K. B. (2020). In *Theory for beginners: Children's literature as critical thought*. Fordham University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11990xp>.
91. Kravchenko, Y. (2022). The Philosophy for Children Program: its origin and lesson structure. *Filosofiya Osvity. Philosophy of Education*, 27(2), 46–55. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2021-27-2-3>.
92. Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
93. Lipman, M. (1995). Caring as thinking. *Inquiry: Critical Thinking Across Disciplines*, 15(1), 1–13.
94. Lipman, M. (2003). *Thinking in education* (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511840272>.
95. Majid Habibi Iraqi, L. , Dabiran, H. , Soltani, M. and Naji, S. (2014). Philosophical Reading of Selected Persian Classic Stories According to Targeted Aims of Philosophy Programs for Children (Kelīlah & Demnah, Būstān, Gulistān, and Mathnavī). *Thinking and Children*, 4(8), 75-100. https://fabak.iics.ac.ir/article_1108.html?lang=en.
96. Maykut, P., & Morehouse, R. (1994). *Beginning qualitative research: A philosophic and practical guide*. Falmer Press.
97. Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2). <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>.
98. Mohammadi, M. (2019). *Ma'dan Zoghal Sang Kojast? (Where is the Coal Mine?)*. Tehran: Institute for Research on the History of Children's Literature. (In Persian).
99. Moslemi, F., Eftekhari, J., & Nowrozi, R. (2024). An analysis of Lipman's components of caring thinking in a collection of philosophical stories for Iranian children. *Educational Research Journal*, 14(48), 188–204. <http://erj.khu.ac.ir/article-1-1399-en.html> (In Persian).
100. Moslemi, F., Shamshiri, B., & Izadpanah, A. (2024). Identifying the components of Lipman's philosophical thinking in the book Pinocchio. *Qualitative Research in Curriculum*, 5(14), 123–153. <https://doi.org/10.22054/qric.2024.81082.386> (In Persian).
101. Moslemi, F., Shamshiri, B., Izadpanah, A., & Khoshbakht, F. (2025). Identifying the components of Lipman's philosophical thinking in the Little Prince storybook. *Learner-based Curriculum and Instruction Journal*, 3(4), 98-114. <https://doi.org/10.22034/cipj.2025.62587.1135> (In Persian).
102. Naji, S. (2017). *Criteria for P4C stories: Critique and review of stories used for teaching thinking in Iran* (H. Eskandari, Ed.). Institute for Humanities and Cultural Studies. (In Persian).
103. Naji, S. (2019). *Philosophical inquiry for children and adolescents* (Vol. 1). Institute for Humanities and Cultural Studies. (In Persian).
104. Naji, S., & Asgari, S. (2018). A guide to animations for Philosophy for Children classes. Kargadan. (In Persian).
105. Nikolidaki, S. (2024). Prospective preschool teachers learning to use picturebooks for philosophical inquiries. *Journal of Philosophy in Schools*, 11(2), 92-118. <https://doi.org/10.46707/jps.v11i2.240>.
106. Noddings, N. (2013). *Caring: A relational approach to ethics and moral education*. University of California Press.
107. Pala, F. (2022). The effect of Philosophy for Children (P4C) on students' conceptual achievement and critical thinking skills: A mixed method research. *Education Quarterly Reviews*, 5(3), 27–41. <https://doi.org/10.31014/aior.1993.05.03.522>.
108. Panahi, M. (2011). A Study and Comparison of the Approach to Teaching Thinking in Attar and Lipman. *Thinking and Child*, 2(1), 3-23. (In Persian).
109. Park, H. J., & Kim, J. E. (2016). The effects of cooperative activity using character-related picture books on children's caring thinking. *Korean Journal of Childcare and Education*, 12(1), 143–170. <https://doi.org/10.14698/jkce.2016.12.143>.

110. Patel, V. N. (2024). Impact of Mass Media on Indian Society Education and Children. *International Journal of Reviews and Research in Social Sciences*, 12(3), 143-145. <https://doi.org/10.52711/2454-2687.2024.00024>.
111. Pintes, G., & Borisova, S. (2023). Categories of caring thinking in philosophical, literary stories in connection with the formation of awareness of nature protection and sustainable life. *XLinguae*, 16(3), 35-47. <https://doi.org/10.18355/XL.2023.16.03.04>.
112. Rahimi, R., Soltanifar, M., Azizabadi Farahani, F., Zamani Moghaddam, A., & Nasiri, B. (2017). Comparing experts' and executives' points of view about the essentials of media literacy education for elementary students: A cultural approach. *Journal of Cultural Management*, 10(33-34), 31-49. <https://sanad.iau.ir/fa/Journal/jcm/Article/817419> (In Persian).
113. Rajabi Hamedani, M., Beigzadeh, K., Naji, S., & Esfandiari, S. (2017). Iranian fairy tales as a tool for fostering children's thinking (an educational approach based on Lipman's theory). *Thinking and Child*, 8(2), 59-86. https://fabak.iics.ac.ir/article_3512.html (In Persian).
114. Ramazani Fini, M., Bagheri Noaparast, K., & Ghaedi, Y. (2018). A comparative study of critical thinking in Horkheimer's social philosophy and the Philosophy for Children program. *Philosophy of Education*, 3(2), 63-93. <http://pesi.saminattech.ir/Article/34877/FullText> (In Persian).
115. Rashtchi, M. (2010). Children's Fiction Literature and Its Role in the Development of Thinking. *Thinking and Child*, 1(2), 23-37. (In Persian).
116. Sattāri, A. (2014). *Critique of the Philosophical Foundations of Philosophy for Children*. Qom: Research Institute of the Seminary and University. (In Persian).
117. Sattāri, A. (2016). The approaches dealing with philosophy for children's curriculum and introducing a new strategy for its application in Iran. *Journal of Educational Innovations*, 15(2), 50-70. https://noavaryedu.oerp.ir/article_79089.html (In Persian).
118. Seyedaliakbar, S. (2017). *Gheseh Sara, Morabay Sib va Roodkhaneh (The Story of Sara, Apple Jam, and the River)*. Tehran: Elmi va Farhangi. (In Persian).
119. Sharp, A. M. (2007). Education of the emotions in the classroom community of inquiry. *Gifted Education International*, 22(2), 248-257. <https://doi.org/10.1177/026142940702200315>.
120. Sharp, A. M. (2014). The other dimension is caring thinking. *Journal of Philosophy in Schools*, 1(1), 15-21. <https://doi.org/10.21913/JPS.v1i1.989>.
121. Shefaee, T., & Ghaedi, Y. (2023). A Study of Caring Thinking and Its Correlates in Moral Philosophy. *Philosophical Reflections*, 13(31), 223-248. <https://doi.org/10.30470/phm.2022.544694.2133> (In Persian).
122. Shojaei, S. (2020). *Chera Badbadakha Hameh Chiz Ra Faramoosh Mikonand? (Why Do Kites Forget Everything?)*. Tehran: Neyestan. (In Persian).
123. Shojaei, S. (2023). *Agar Adam Barfiha Ab Nashavand... (If Snowmen Don't Melt...)*. Tehran: Neyestan. (In Persian).
124. Sohrabi, R. (2011). *A comparison of Iranian folktales, Iranian story-picture books, and foreign story-picture books based on the components of philosophical thinking*. Unpublished master's thesis. Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Shiraz. (In Persian).
125. Strauss, A. L., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage.
126. Taghi, Sh. (2016). *Zibatarin Avaz (The Most Beautiful Song)*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri. (In Persian).
127. Topping, K. J., & Trickey, S. (2007). Collaborative philosophical inquiry for schoolchildren: Cognitive gains at 2-year follow-up. *British Journal of Educational Psychology*, 77(4), 787-796. <https://doi.org/10.1348/000709907X193032>.

128. White, E. J., & Gradovski, M. (2018). Untangling (some) philosophical knots concerning love and care in early childhood education. *Journal of Early Years Education*, 26(2), 201–211. <https://doi.org/10.1080/09669760.2018.1458602>.
129. Yousefi, A., & Naji, S. (2022). Re-reading a chapter of Kalila and Dimna (Analysis of the chapter of the Lion and the Jackal based on the principles of storytelling in Philosophy for Children). *Journal of Didactic Literature Review*, 14(55), 135–160. <https://doi.org/10.30495/PARS.2022.699802> (In Persian).
130. Zarghami, S. (2015). *A look at Philosophy for Children from the perspective of philosophy of education*. Institute for Humanities and Cultural Studies. (In Persian).
131. Zulkifli, H., & Hashim, R. (2020). Philosophy for children (P4C) in improving critical thinking in a secondary moral education class. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(2), 29-45. <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.2.3>.